

قانون اساسی

به همراه خلاصه آزمونی

نظریات تفسیری و مشورتی قانون اساسی

(مناسب آزمون کانون وکلا و مرکز وکلا)

تهیه و تنظیم: میثم احمدی

۱۴۰۲

قانون اساسی

به همراه خلاصه آزمونی نظریات تفسیری و مشورتی قانون اساسی

تهیه و تنظیم: میثم احمدی

فهرست

صفحه	عنوان
۴.....	نکات مقدمه قانون اساسی.....
۶.....	فصل اول؛ اصول کلی (۱-۱۴).....
۹.....	فصل دوم؛ زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور (۱۵-۱۸).....
۱۰.....	فصل سوم؛ حقوق ملت (۱۹-۴۲).....
۱۳.....	فصل چهارم؛ اقتصاد و امور مالی (۴۳-۵۵).....
۱۸.....	فصل پنجم؛ حق حاکمیت ملت و قوای ناشی از آن (۵۶-۶۱).....
۱۹.....	فصل ششم؛ قوه مقننه (۶۲-۹۹).....
۳۱.....	فصل هفتم؛ شوراها (۱۰۰-۱۰۶).....
۳۲.....	فصل هشتم؛ رهبر یا شورای رهبری (۱۰۷-۱۱۲).....
۳۶.....	فصل نهم؛ قوه مجریه (۱۱۳-۱۵۱).....
۵۰.....	فصل دهم؛ سیاست خارجی (۱۵۲-۱۵۵).....
۵۰.....	فصل یازدهم؛ قوه قضائیه (۱۵۶-۱۷۴).....
۵۵.....	فصل دوازدهم؛ صدا و سیما (۱۷۵).....
۵۵.....	فصل سیزدهم؛ شورای عالی امنیت ملی (۱۷۶).....
۵۶.....	فصل چهاردهم؛ بازنگری در قانون اساسی (۱۷۷).....

نکاتی که باید قبل از خواندن جزوه بدانید:

- منبع آزمون **کانون وکلا** در درس حقوق اساسی، فقط اصول قانون اساسی است اما در آزمون **مرکز وکلا**، نظریات تفسیری و مشورتی قانون اساسی نیز به همراه اصول قانون اساسی به عنوان منبع این درس در آزمون اعلام شده است.
- نکات مقدمه قانون اساسی هم در ابتدای این جزوه آورده شده و بهتر است به جهت احتیاط حداقل یک بار این نکات خوانده شود.
- این جزوه بسیار باارزش به صورت **رایگان** در اختیار داوطلبین آزمون وکالت قرار گرفته است، پس به هر طریقی که به دستتان رسیده، با خیال راحت استفاده کنید.
- کلمات و نکات کلیدی اصول و نظریات، خط کشی و یا بولد شده تا دقت شما هنگام خواندن مطلب افزایش یافته و کار شما برای پیدا کردن نکات آزمونی راحت باشد.
- در این جزوه، مقابل هر استفساریه‌ای که مرتبط با اصل دیگری بوده، شماره اصل مربوطه جهت تطبیق و همخوانی قید شده است.
- تفسیری یا مشورتی بودن نظریه‌ها اهمیت آزمونی ندارد.
- برای اطلاع از بروزرسانی این جزوه و سایر جزوات در آینده، به شماره ۰۹۳۸۶۴۱۱۵۲۱ در تلگرام یا پیام‌رسان‌های داخلی پیام دهید.
- در صورتی که نیاز به **راهنمایی در خصوص آزمون وکالت** دارید و در انتخاب منابع یا برنامه‌ریزی و آمادگی برای این آزمون‌ها مشکل دارید، به شماره‌ی بالا پیام دهید. (رایگان)
- فایل این جزوه را بدون واترمارک‌های آزار دهنده سوءاستفاده‌کنندگان، می‌توانید از کانال تلگرامی **قانون‌محور @ghanoonmehvar** دانلود کنید.
- «این جزوه (با اضافه شدن نکات نموداری و تست) در حال انتشار به صورت کتاب می‌باشد.»

نکات مقدمه قانون اساسی

- نکته ۱- ویژگی بنیادی انقلاب اسلامی نسبت به دیگر نهضت‌های ایران در سده های اخیر، مکتبی و اسلامی بودن آن است.
- نکته ۲- نهضت ضد استبدادی مشروطه و نهضت ضد استعماری ملی شدن نفت؛
- علت اساسی عدم موفقیتشان، مکتبی نبودن مبارزات بوده است.
- در نهضت‌های اخیر، خط فکری اسلامی و رهبری روحانیت مبارز، سهم اصلی و اساسی را برعهده داشت.
- علت به رکود کشانده شدن این جنبش‌ها، دور شدن این مبارزات از مواضع اصیل اسلامی بود.
- نکته ۳- آغاز نهضت منجر به انقلاب اسلامی، در سال ۱۳۴۱ شمسی می‌باشد و اعتراض امام خمینی به «انقلاب سفید» عامل حرکت یکپارچه ملت شد.
- نکته ۴- نقطه آغاز شکوفایی انقلاب اسلامی، خردادماه سال ۱۳۴۲ بود.
- نکته ۵- طرح حکومت اسلامی بر پایه ولایت فقیه از سوی امام خمینی ارائه شد.
- نکته ۶- انقلاب اسلامی پس از یک سال و اندی مبارزه مستمر و بیش از ۶۰ هزار شهید و ۱۰۰ هزار زخمی به ثمر نشست.
- نکته ۷- ۲۱ و ۲۲ بهمن ۱۳۵۷، روزهای فرو ریختن بنیاد شاهنشاهی شد.
- نکته ۸- قانون اساسی؛
- بیانگر نهادها و مناسبات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه
- راهگشای تحکیم پایه‌های حکومت اسلامی
- ارائه دهنده طرح نوین نظام حکومتی بر ویرانه‌های نظام طاغوتی قبلی
- نکته ۹- هدف نهایی حکومت از دیدگاه اسلام: حرکت به سوی الله (نظام الهی).

نکته ۱۰- رسالت قانون اساسی: زمینه‌های اعتقادی نهضت را عینیت بخشد و شرایط پرورش انسان با ارزش‌های والا و جهان شمول انسانی را به وجود آورد.

نکته ۱۱- قانون اساسی می‌کوشد تا راه تشکیل امت واحد جهانی را هموار کند و تضمین‌گر نفی هرگونه استبداد فکری و اجتماعی و انحصار اقتصادی می‌باشد.

نکته ۱۲- قانون اساسی در خط گسستن از سیستم استبدادی و سپردن سرنوشت مردم به دست خودشان تلاش می‌کند. (و یضع عنهم إصرهم والأغلال التي كانت عليهم)

نکته ۱۳- بر اساس تلقی مکتبی، صالحان عهده‌دار حکومت و اداره مملکت می‌گردند. (ان الأرض يرثها عبادي الصالحون)

نکته ۱۴- تحقق حکومت مستضعفین در زمین؛ قانون اساسی زمینه مشارکت در تمام مراحل تصمیم‌گیری‌های سیاسی و سرنوشت‌ساز را برای همه افراد فراهم می‌سازد تا هر فردی خود مسئول رشد و ارتقاء و رهبری گردد. (و نريد أن نمن على الذين استضعفوا في الأرض و نجعلهم أئمة و نجعلهم الوارثين)

نکته ۱۵- قانون اساسی زمینه تحقق رهبری فقیه جامع‌الشرایط را فراهم می‌کند تا ضامن عدم انحراف سازمان‌های مختلف از وظایف اصیل اسلامی خود باشند.

نکته ۱۶- اقتصاد وسیله است نه هدف. و اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست نه تمرکز ثروت و سودجویی. بدین جهت ۱. تامین امکانات مساوی و متناسب و ۲. ایجاد کار برای همه افراد و ۳. رفع نیازهای ضروری جهت استمرار حرکت تکاملی او، بر عهده حکومت اسلامی است.

نکته ۱۷- خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است.

نکته ۱۸- در تشکیل و تجهیز نیروهای دفاعی کشور توجه بر آن است که ایمان و مکتب، اساس و ضابطه باشد.

نکته ۱۹- وظایف ارتش و سپاه: ۱. حفظ و حراست از مرزها ۲. جهاد در راه خدا ۳. مبارزه در راه گسترش حاکمیت قانون خدا در جهان.

نکته ۲۰- به منظور پیشگیری از انحرافات موضعی در درون امت اسلامی، ایجاد سیستم قضایی بر پایه عدل اسلامی و متشکل از قضات عادل و آشنا به ضوابط دقیق دینی پیش‌بینی شده است.

فصل اول: اصول کلی

اصل ۱- حکومت ایران جمهوری اسلامی است که ملت ایران، براساس اعتقاد دیرینه‌اش به حکومت حق و عدل قرآن، در پی انقلاب اسلامی پیروزمند خود به رهبری مرجع عالیقدر تقلید آیت‌الله العظمی امام خمینی، در همه پرسی دهم و یازدهم فروردین ماه یکهزار و سیصد و پنجاه و هشت هجری شمسی برابر با اول و دوم جمادی‌الاولی سال یکهزار و سیصد و نود و نه هجری قمری با اکثریت ۹۸/۲٪ کلیه کسانی که حق رای داشتند به آن رای مثبت داد.

اصل ۲- جمهوری اسلامی، نظامی است برپایه ایمان به:

۱ - خدای یکتا (لااله الاالله) و اختصاص حاکمیت و تشریح به او و لزوم تسلیم در برابر امر او

۲ - وحی الهی و نقش بنیادی آن در بیان قوانین

۳ - معاد و نقش سازنده آن در سیر تکاملی انسان به سوی خدا

۴ - عدل خدا در خلقت و تشریح

۵ - امامت و رهبری مستمر و نقش اساسی آن در تداوم انقلاب اسلام

۶ - کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا که از راه:

الف - اجتهاد مستمر فقهای جامع‌الشرایط براساس کتاب و سنت معصومین سلام‌الله علیهم اجمعین.

ب - استفاده از علوم و فنون و تجارب پیشرفته بشری و تلاش در پیشبرد آنها.

ج - نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری،

قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را تأمین می‌کند.

اصل ۳- دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به کار برد:

۱ - ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی براساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی

- ۲- بالابردن سطح آگاهیهای عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر
- ۳- آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه، در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی
- ۴- تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تاسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان
- ۵- طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب
- ۶- محو هرگونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی
- ۷- تامین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون
- ۸- مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش
- ۹- رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی
- ۱۰- ایجاد نظام اداری صحیح و حذف تشکیلات غیرضرور
- ۱۱- تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور
- ۱۲- پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه برطبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه
- ۱۳- تامین خودکفایی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها
- ۱۴- تامین حقوق همه جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضائی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون
- ۱۵- توسعه و تحکیم برادری اسلامی و تعاون عمومی بین همه مردم
- ۱۶- تنظیم سیاست خارجی کشور براساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان

اصل ۴- کلیه قوانین و مقررات مدنی، جزائی، مالی، اقتصادی، اداری، فرهنگی، نظامی، سیاسی و غیر اینها باید براساس موازین اسلامی باشد. این اصل بر اطلاق یا عموم همه اصول قانون اساسی و قوانین و مقررات دیگر حاکم است و تشخیص این امر برعهده فقهای شورای نگهبان است.

نظریه (تفسیری): تصویب ضوابط و مقررات مالی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی شورای نگهبان که انجام وظایف آن به تشخیص شورا متوقف بر آن‌ها است، برعهده **خود این شورا** می‌باشد.

- شورای نگهبان نهادی مستقل بوده و زیر نظر هیچکدام از قوا و دیگر دستگاه‌ها نمی‌باشد.
- وضع قانون یا انجام تحقیق و تفحص توسط مجلس شورای اسلامی نسبت به شورای نگهبان مغایر با قانون اساسی است.

اصل ۵- در زمان غیبت حضرت ولی عصر «عجل الله تعالی فرجه» در جمهوری اسلامی ایران ولایت امر و امامت امت برعهده **فقیه عادل و باتقوا، آگاه به زمان، شجاع، مدیر و مدبر** است که طبق اصل یکصد و هفتم عهده‌دار آن می‌گردد.

اصل ۶- در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به **اتکاء آرای عمومی** اداره شود، از راه انتخابات: انتخاب رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراها و نظایر اینها، یا از راه همه‌پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می‌گردد.

اصل ۷- طبق دستور قرآن کریم: «و امرهم شوری بینهم» و «شاورهم فی الامر» **شوراها**: مجلس شورای اسلامی، شورای استان، شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند.
موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراها را این قانون و قوانین ناشی از آن معین می‌کند.

اصل ۸- در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است **همگانی و متقابل** برعهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را **قانون معین** می‌کند. «و المومنون و المومنات بعضهم اولیاء بعض یامرون بالمعروف و ینهون عن المنکر»

اصل ۹- در جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک‌ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را، هر چند با وضع قوانین و مقررات، سلب کند.

اصل ۱۰- از آن جا که **خانواده** واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط باید در جهت آسان‌کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

اصل ۱۱- به حکم آیه کریمه «ان هذه امتکم امه واحده و انا ربکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امتند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه **ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی** قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.

اصل ۱۲- دین رسمی ایران، اسلام و مذهب **جعفری اثنی عشری** است و این اصل الی الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از **حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی** و **زیدی** دارای احترام کامل می‌باشند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در **تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه** (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و **دعاوی مربوط** به آن در دادگاه‌ها رسمیت دارند و در هر منطقه‌ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، **مقررات محلی در حدود اختیارات شوراهای** برطبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب.

اصل ۱۳- ایرانیان **زرتشتی، کلیمی و مسیحی** تنها اقلیت‌های دینی شناخته می‌شوند که در حدود قانون در انجام مراسم دینی خود آزادند و در **احوال شخصیه و تعلیمات دینی** برطبق آیین خود عمل می‌کنند.

اصل ۱۴- به حکم آیه شریفه «لا ینهاکم الله عن الذین لم یقاتلوکم فی الدین و لم یخرجوکم من دیارکم ان تبروهم و تقسطوا الیهم ان الله یحب المقسطین» دولت جمهوری اسلامی ایران و مسلمانان موظفند نسبت به افراد غیرمسلمان با اخلاق حسنه و قسط و عدل اسلامی عمل نمایند و حقوق انسانی آنان را رعایت کنند، این اصل در حق کسانی اعتبار دارد که **برضد اسلام و جمهوری اسلامی ایران توطئه و اقدام نکنند**.

فصل دوم: زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور

اصل ۱۵- زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران **فارسی** است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.

اصل ۱۶- از آن جا که زبان قرآن و علوم و معارف اسلامی عربی است و ادبیات فارسی کاملاً با آن آمیخته است این زبان باید پس از دوره ابتدایی تا پایان دوره متوسطه در همه کلاس‌ها و در همه رشته‌ها تدریس شود.

اصل ۱۷- مبداء تاریخ رسمی کشور، **هجرت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم)** است و تاریخ هجری شمسی و هجری قمری هر دو معتبر است اما مبنای کار ادارات دولتی **هجری شمسی** است. تعطیل رسمی هفتگی روز **جمعه** است.

اصل ۱۸- پرچم رسمی ایران به رنگهای سبز و سفید و سرخ با علامت مخصوص جمهوری اسلامی و شعار «الله اکبر» است.

فصل سوم: حقوق ملت

اصل ۱۹- مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

اصل ۲۰- همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

اصل ۲۱- دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات بإرعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

- ۱- ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او
- ۲- حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست
- ۳- ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده
- ۴- ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست
- ۵- اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی

اصل ۲۲- حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

استفساریه

سوال: نظر شورای نگهبان درخصوص درخواست سوابق نمایندگان مجلس شورای اسلامی که از سوی مسئولان و ارگان‌های مختلف دولتی انجام می‌پذیرد، با توجه به اعطای مصونیت سیاسی و اهمیت رعایت مسائل حفاظتی؟

نظریه (تفسیری): در صورتی که از سوی مسئولین قانونی تشخیص صلاحیت داوطلبان نمایندگی در حدود موانع مذکور در ماده ۱۰ قانون انتخابات پرسش شود، مرکز اسناد می‌تواند در خصوص نفی یا اثبات هر یک از موانع مذکور بدون شرح و تفصیل پاسخ دهد.

اصل ۲۳- تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد.

اصل ۲۴- نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آن که **مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی** باشد. تفصیل آن را **قانون معین می کند.**

اصل ۲۵- بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس **ممنوع** است **مگر به حکم قانون.**

اصل ۲۶- احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده آزادند، مشروط به این که **اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند.** هیچ کس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

اصل ۲۷- تشکیل اجتماعات و راه‌پیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آن که **مخل به مبانی اسلام نباشد** آزاد است.

اصل ۲۸- هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و **مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست** برگزیند. دولت **موظف است** با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

اصل ۲۹- برخورداری از تامین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی‌سرپرستی، در راه‌ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره **حقی است همگانی.** دولت **مکلف است** طبق قوانین از محل **درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای یک‌یک افراد کشور تامین کند.**

اصل ۳۰- دولت موظف است **وسایل آموزش و پرورش رایگان** را برای همه ملت تا پایان دوره متوسطه فراهم سازد و **وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان** گسترش دهد.

استفساریه

سوال: نظر شورای نگهبان در خصوص دریافت شهریه از دانشجویانی که استطاعت پرداخت دارند؟

میثم احمدی

نظریه (مشورتی): با توجه به اینکه از اصل ۳۰ ق.ا.دولتی بودن آموزش و پرورش و ممنوعیت تأسیس مدارس و دانشگاه‌های ملی استفاده نمی‌شود، چنانچه تأسیس مدارس و آموزشگاه‌های ملی در کشور آزاد اعلام شود، اضطراب دولت به دریافت شهریه مرتفع می‌گردد و چنانچه با تأسیس مدارس ملی رفع اضطراب نشود، تفسیر قانون اساسی قابل بررسی خواهد بود.

اصل ۳۱- داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است، دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند بخصوص روستائینان و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۳۲- هیچ کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت بیست و چهار ساعت پرونده مقدماتی به مراجع صالحه قضائی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.

اصل ۳۳- هیچ کس را نمی‌توان از محل اقامت خود تبعید کرد یا از اقامت در محل مورد علاقه‌اش ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر می‌دارد.

اصل ۳۴- دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید، همه افراد ملت حق دارند این‌گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی‌توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۳۵- در همه دادگاه‌ها طرفین دعوا حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آنها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد.

استفساریه

نظریه (مشورتی): اصل ۳۵ حق انتخاب وکیل را در غیر دادگاه‌ها نفی نمی‌کند.

اصل ۳۶- حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و به موجب قانون باشد.

اصل ۳۷- اصل، برائت است و هیچ کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود، مگر این که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد.

اصل ۳۸- هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است، اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.

اصل ۳۹- هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است.

اصل ۴۰- هیچ کس نمی تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

اصل ۴۱- تابعیت کشور ایران حق مسلم هر فرد ایرانی است و دولت نمی تواند از هیچ ایرانی سلب تابعیت کند، مگر به درخواست خود او یا در صورتی که به تابعیت کشور دیگری درآید.

اصل ۴۲- اتباع خارجه می توانند در حدود قوانین به تابعیت ایران درآیند و سلب تابعیت این گونه اشخاص در صورتی ممکن است که دولت دیگری تابعیت آنها را بپذیرد یا خود آنها درخواست کنند.

فصل چهارم: اقتصاد و امور مالی

اصل ۴۳- برای تامین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، باحفظ آزادگی او، اقتصاد جمهوری اسلامی ایران براساس ضوابط زیر استوار می شود:

1- تامین نیازهای اساسی: مسکن، خوراک، پوشاک، بهداشت، درمان، آموزش و پرورش و امکانات لازم برای تشکیل خانواده برای همه

2- تامین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت های حاکم بر برنامه ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد.

3- تنظیم برنامه اقتصادی کشور به صورتی که شکل و محتوا و ساعات کار چنان باشد که هر فرد علاوه بر تلاش شغلی، فرصت و توان کافی برای خودسازی معنوی، سیاسی و اجتماعی و شرکت فعال در رهبری کشور و افزایش مهارت و ابتکار داشته باشد

4- رعایت آزادی انتخاب شغل و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره کشی از کار دیگری

5- منع اضرار به غیر و انحصار و احتکار و ربا و دیگر معاملات باطل و حرام

6- منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه گذاری، تولید، توزیع و خدمات

7- استفاده از علوم و فنون و تربیت افراد ماهر به نسبت احتیاج برای توسعه و پیشرفت اقتصاد کشور

8- جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور

۹- تأکید بر افزایش تولیدات کشاورزی، دامی و صنعتی که نیازهای عمومی را تأمین کند و کشور را به مرحله خودکفایی برساند و از وابستگی برهاند.

استفساریه (مرتبط با اصل ۴۹)

سوال: نظر شورای نگهبان در خصوص حق اخذ بهره و خسارات تأخیر تأدیه توسط دولت و موسسات و شرکت‌های ایرانی از دولت‌ها، موسسات و شرکت‌های خارجی که در قراردادهای منعقد شده ملحوظ یا براساس آن‌ها ایجاد شده یا می‌شوند؟

نظریه (تفسیری): دریافت بهره و خسارت تأخیر تأدیه از دولت‌ها و شرکت‌ها و موسسات و اشخاص خارجی که بر حسب مبانی عقیدتی خود دریافت آن را ممنوع نمی‌دانند **شرعا مجاز** است، لذا مطالبه وصول اینگونه وجوه **مغایر با قانون اساسی نیست** و اصول ۴۳ و ۴۹ ق.ا شامل این مورد نمی‌باشد.

اصل ۴۴- نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش **دولتی، تعاونی و خصوصی** با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است.

بخش **دولتی** شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تامین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینها است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است.

بخش **تعاونی** شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا برطبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود.

بخش **خصوصی** شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است.

مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است.

تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

استفساریه

سوال: آیا تصدی دولت در امر بانکداری مطروحه در اصل ۴۴ ق.ا به ویژه با عنایت به قیودات مندرج در این اصل به طور مطلق و انحصاری است؟

آیا اصل ۴۴ نسبت به موسسات اعتباری غیر بانکی نیز اعمال می‌شود و نسبت به آن تسری دارد یا خیر؟

میثم احمدی

- موسسات اعتباری غیر بانکی، به موسساتی گفته می‌شود که از نام بانک استفاده نمی‌کنند و فقط برخی از فعالیت‌های اعتباری را به تشخیص بانک مرکزی انجام می‌دهند. این موسسات نظیر بانک‌ها و موسسات سرمایه‌گذاری واسطه‌وجوه تلقی می‌شوند.

نظریه (مشورتی): با توجه به تعریف مرقوم در متن نامه، موسسات اعتباری در صورتی که فعالیت خود را به عملیات بانکی توسعه ندهند، در محدوده مذکور در نامه مغایر اصل ۴۴ ق.ا.نمی‌باشند.

استفساریه

سوال: آیا مطابق اصل ۴۴ ق.ا امکان ایجاد و راه‌اندازی شبکه‌های خصوصی رادیویی و تلویزیونی وجود دارد یا خیر؟

نظریه (تفسیری): رادیو و تلویزیون دولتی است و تاسیس و راه‌اندازی شبکه‌های خصوصی رادیویی و تلویزیونی به هر نحو، مغایر با اصل ۴۴ ق.ا می‌باشد. بدین جهت انتشار و پخش برنامه‌های صوتی و تصویری از طریق سیستم‌های فنی قابل انتشار فراگیر (همانند ماهواره، فرستنده، فیبر نوری و ...) برای مردم در قالب امواج رادیویی و کابلی، غیر از سازمان صدا و سیما **خلاف اصل مذکور است.**

اصل ۴۵- انفال و ثروت‌های عمومی از قبیل زمین‌های موات یا رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نیزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود، در اختیار **حکومت اسلامی** است تا برطبق **مصالح عامه** نسبت به آن‌ها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند.

اصل ۴۶- هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است و هیچ‌کس نمی‌تواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند.

اصل ۴۷- مالکیت شخصی که از راه **مشروع** باشد محترم است. ضوابط آن را قانون معین می‌کند.

اصل ۴۸- در بهره‌برداری از منابع طبیعی و استفاده از درآمدهای ملی در سطح استان‌ها و توزیع فعالیت‌های اقتصادی میان استان‌ها و مناطق مختلف کشور، باید تبعیض در کار نباشد. به طوری که هر منطقه فراخور نیازها و استعداد رشد خود، سرمایه و امکانات لازم در دسترس داشته باشد.

اصل ۴۹- دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایرکردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را

گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت المال بدهد این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

اصل ۵۰- در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط زیست که نسل امروز و نسل های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می گردد. از این رو فعالیت های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

اصل ۵۱- هیچ نوع مالیات وضع نمی شود مگر به موجب قانون. موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی به موجب قانون مشخص می شود.

اصل ۵۲- بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر می شود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تسلیم می گردد. هرگونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود.

استفساریه

سوال: با توجه به اصل ۵۲، ۵۳ و ۹۸ ق.ا، آیا بودجه سالانه کل کشور و متمم آن و اصلاحات مربوط به قانون باید به صورت لایحه از سوی دولت تقدیم به مجلس شورای اسلامی گردد یا به صورت طرح هم ممکن است؟

نظریه (تفسیری): بودجه سالانه کل کشور و متمم آن و اصلاحات بعدی مربوط-در غیر تغییر در ارقام بودجه- می بایست به صورت لایحه و از سوی دولت تقدیم مجلس گردد.

- در مورد امکان تغییر در ارقام بودجه از طریق طرحی که نمایندگان تقدیم مجلس می کنند، شورای نگهبان به رأی نرسید. (ن.ک به استفساریه بعدی)

استفساریه (مرتبط با اصل ۷۴)

سوال: انجام هرگونه اصلاحات در قانون بودجه از قبیل تغییر در ارقام، الحاق، حذف، جابجایی و متمم یا چند دوازدهم بودجه از طریق تقدیم طرح های قانونی موضوع اصل ۷۴ ق.ا امکان پذیر می باشد یا مستلزم تقدیم لایحه از سوی دولت است؟

نظریه (تفسیری): ۱. تغییر در ارقام بوجه به نحوی که در کل بودجه تأثیر بگذارد به وسیله طرح قانونی با توجه به اصل ۵۲ ق.ا امکان پذیر نیست.

۲. تصویب متمم و چند دوازدهم بودجه از طریق طرح قانونی با توجه به اصل ۵۲ ق.ا جایز نمی باشد.

۳. در خصوص تغییر در ارقام بودجه به وسیله طرح قانونی در صورتی که در بودجه کل کشور تأثیر نگذارد، رأی تفسیری نیاورده است. (ن.ک به استفساریه بعدی)

۴. الحاق و حذف نیز همانند تغییر در ارقام بودجه است.

استفساریه

سوال: ۱. آیا تغییر در ارقام بودجه به نحوی که در کل بودجه تأثیر نگذارد، به وسیله طرح قانونی با توجه به اصل ۵۲ ق.ا امکان پذیر است یا خیر؟

۲. آیا مجلس می تواند برخلاف مراتب مقرر در قانون حاکم بر نحوه تغییر در ارقام بودجه، ارقام مزبور را تغییر دهد یا آنکه باید پیشاپیش تغییرات لازم در قانون مذکور ایجاد شود؟

نظریه (تفسیری): در خصوص سوال اول، تغییر در ارقام بودجه به نحوی که شاکله بودجه را تغییر دهد، امکان پذیر نیست و نتیجتاً خلاف اصل ۵۲ ق.ا می باشد. در مورد سوال دوم این شورا به نظر تفسیری نرسید.

اصل ۵۳- کلیه دریافت های دولت در حساب های خزانه داری کل متمرکز می شود و همه پرداخت ها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام می گیرد.

اصل ۵۴- دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی می باشد. سازمان و اداره امور آن در تهران و مراکز استان ها به موجب قانون تعیین خواهد شد.

اصل ۵۵- دیوان محاسبات به کلیه حساب های وزارتخانه ها، مؤسسات، شرکت های دولتی و سایر دستگاه هایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می کنند به ترتیبی که قانون مقرر می دارد رسیدگی یا حسابرسی می نماید که هیچ هزینه ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حساب ها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع آوری و گزارش تفریغ بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم می نماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.

استفساریه

سوال: آیا اصل ۵۵ ق.ا ناظر به کلیه حساب ها و هزینه های مؤسسات عمومی غیردولتی [مثل کمیته امداد، کمیته ملی المپیک، شهرداری ها، هلال احمر، مدیریت حوزه علمیه قم و کتابخانه آیه... مرعشی] و مؤسسات خصوصی و تعاونی است که جزئی از اعتباراتشان از محل بودجه کل کشور تامین می شود یا اینکه حساب های این مؤسسات صرفاً در حدود اعتباراتی که در بودجه کل کشور برای آنان منظور شده و تخصیص یافته است، مشمول رسیدگی دیوان محاسبات می باشد؟

نظریه (تفسیری): اصل ۵۵ ق. ۱ ناظر بر اعتباراتی است که در بودجه کل کشور منظور شده و صلاحیت دیوان محاسبات در رسیدگی و حسابرسی محدود به همان موارد است.

فصل پنجم: حق حاکمیت ملت و قوای ناشی از آن

اصل ۵۶- حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او، انسان را بر سرنوشت اجتماعی خویش حاکم ساخته است. هیچ کس نمی تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروهی خاص قرار دهد و ملت این حق خداداد را از طرقی که در اصول بعد می آید اعمال می کند.

اصل ۵۷- قوای حاکم در جمهوری اسلامی ایران عبارتند از: قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضائیه که زیر نظر ولایت مطلقه امر و امامت امت برطبق اصول آینده این قانون اعمال می گردند. این قوا مستقل از یکدیگرند.

اصل ۵۸- اعمال قوه مقننه از طریق مجلس شورای اسلامی است که از نمایندگان منتخب مردم تشکیل می شود و مصوبات آن پس از طی مراحلی که در اصول بعد می آید برای اجرا به قوه مجریه و قضائیه ابلاغ می گردد.

اصل ۵۹- در مسائل بسیار مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ممکن است اعمال قوه مقننه از راه همه پرسی و مراجعه مستقیم به آرای مردم صورت گیرد. درخواست مراجعه به آرای عمومی باید به تصویب دو سوم مجموع نمایندگان مجلس برسد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۹۴)

سوال: آیا اصل ۹۴ ق. ۱ شامل همه پرسی مصوب مجلس شورای اسلامی (موضوع اصل ۵۹) می شود یا خیر؟

نظریه (تفسیری): درخواست مراجعه به آراء عمومی موضوع اصل ۵۹ ق. ۱ از مصادیق مصوبات مجلس شورای اسلامی است و باید طبق اصل ۹۴ ق. ۱ به شورای نگهبان ارسال شود.

اصل ۶۰- اعمال قوه مجریه جز در اموری که در این قانون مستقیماً برعهده رهبری گذارده شده، از طریق رئیس جمهور و وزرا است.

استفساریه

سوال: به موجب ماده ۲ قانون برنامه و بودجه، شورایی به نام شورای اقتصاد مرکب از چند وزیر، رئیس بانک مرکزی و به ریاست نخست وزیر تشکیل گردیده است. نظر شورای نگهبان درباره هدف، ترکیب و وظایف شورای اقتصاد و مطابقت آن با اصول قانون اساسی؟

نظریه (مشورتی): تشکیل شوراهای تصمیم‌گیرنده در رابطه با امور اجرائی با عضویت افراد خارج از هیأت وزراء با **قانون اساسی مغایرت دارد**. بدیهی است این نظر تفسیراً معتبر نیست ولی چنانچه مجلس شورای اسلامی قانونی را به این شکل تصویب نماید، امکان رد آن در شورای نگهبان وجود دارد.

اصل ۶۱- اعمال قوه قضائیه به وسیله **دادگاه‌های دادگستری** است که باید طبق **موازین اسلامی** تشکیل شود و به **حل و فصل دعاوی و حفظ حقوق عمومی و گسترش و اجرای عدالت و اقامه حدود الهی** پردازد.

فصل ششم: قوه مقننه

اصل ۶۲- مجلس شورای اسلامی از نمایندگان ملت که به طور **مستقیم** و با رأی **مخفی** انتخاب می‌شوند تشکیل می‌گردد. شرایط انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان و کیفیت انتخابات را قانون معین خواهد کرد.

اصل ۶۳- دوره نمایندگی مجلس شورای اسلامی **چهار سال** است. انتخابات هر دوره باید **پیش از پایان دوره قبل** برگزار شود به طوری که کشور در هیچ زمان بدون مجلس نباشد.

اصل ۶۴- عده نمایندگان مجلس شورای اسلامی **دویست و هفتاد نفر** است و از تاریخ همه‌پرسی سال یکهزار و سیصد و شصت و هشت هجری شمسی **پس از هر ده سال**، با در نظر گرفتن عوامل انسانی، سیاسی، جغرافیایی و نظایر آنها **حداکثر بیست نفر** نماینده می‌تواند اضافه شود. **زرتشتیان و کلیمیان** هر کدام یک نماینده و **مسیحیان آشوری و کلدانی** مجموعاً یک نماینده و **مسیحیان ارمنی جنوب و شمال** هر کدام یک نماینده انتخاب می‌کنند. **محدوده حوزه‌های انتخابیه و تعداد نمایندگان را قانون معین می‌کند**.

اصل ۶۵- پس از برگزاری انتخابات، جلسات مجلس شورای اسلامی با **حضور دو سوم مجموع نمایندگان** رسمیت می‌یابد و تصویب طرحها و لوایح طبق **آیین‌نامه مصوب داخلی** انجام می‌گیرد مگر در مواردی که در **قانون اساسی نصاب خاصی تعیین شده باشد**. برای تصویب **آیین‌نامه داخلی موافقت دو سوم حاضران** لازم است.

اصل ۶۶- ترتیب انتخاب رییس و هیأت ریسه مجلس و تعداد کمیسیون‌ها و دوره تصدی آنها و امور مربوط به مذاکرات و انتظامات مجلس به وسیله **آیین‌نامه داخلی مجلس** معین می‌گردد.

اصل ۶۷- نمایندگان باید در نخستین جلسه مجلس به ترتیب زیر سوگند یاد کنند و متن قسم‌نامه را امضاء نمایند.
بسم الله الرحمن الرحیم

"من در برابر قرآن مجید، به خدای قادر متعال سوگند یاد می‌کنم و با تکیه بر شرف انسانی خویش تعهد می‌نمایم که پاسدار حریم اسلام و نگاهبان دستاوردهای انقلاب اسلامی ملت ایران و مبانی جمهوری اسلامی باشم، ودیعه‌ای را که ملت به ما سپرده به عنوان امینی عادل پاسداری کنم و در انجام وظایف وکالت، امانت و تقوی را رعایت نمایم و همواره به استقلال و اعتلای کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پایبند باشم، از قانون اساسی دفاع کنم و در گفته‌ها و نوشته‌ها و اظهارنظرها، استقلال کشور و آزادی مردم و تأمین مصالح آنها را مد نظر داشته باشم."

نمایندگان اقلیتهای دینی این سوگند را با ذکر کتاب آسمانی خود یاد خواهند کرد.

نمایندگانی که در جلسه نخست شرکت ندارند باید در اولین جلسه‌ای که حضور پیدا می‌کنند مراسم سوگند را به جای آورند.

اصل ۶۸- در زمان جنگ و اشغال نظامی کشور به پیشنهاد رییس جمهور و تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان و تأیید شورای نگهبان انتخابات نقاط اشغال شده یا تمامی مملکت برای مدت معینی متوقف می‌شود و در صورت عدم تشکیل مجلس جدید، مجلس سابق همچنان به کار خود ادامه خواهد داد.

اصل ۶۹- مذاکرات مجلس شورای اسلامی باید علنی باشد و گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم منتشر شود. در شرایط اضطراری، در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند، به تقاضای رییس جمهور یا یکی از وزراء یا ده نفر از نمایندگان، جلسه غیر علنی تشکیل می‌شود. مصوبات جلسه غیر علنی در صورتی معتبر است که با حضور شورای نگهبان به تصویب سه چهارم مجموع نمایندگان برسد. گزارش و مصوبات این جلسات باید پس از برطرف شدن شرایط اضطراری برای اطلاع عموم منتشر گردد.

استفساریه

نظریه (مشورتی): اطلاق علنی بودن مذاکرات مجلس شورای اسلامی و انتشار گزارش کامل آن از طریق رادیو و روزنامه رسمی برای اطلاع عموم، مذکور در اصل ۶۹ ق. ۱، نسبت به مواردی که مشتمل بر توهین و هتک حیثیت افراد و اشاعه فاحشه باشد، خلاف موازین شرع است. بنابراین اطلاق اصل ۶۹ در این موارد مقید می‌شود.

استفساریه

سوال: برای فایده بهتر و همچنین با توجه به صرفه‌جویی و کمبود کاغذ، پیشنهادات زیر جهت تصمیم‌گیری ارائه می‌شود تا در صورت عدم مغایرت با قانون اساسی یکی از دو راه انتخاب و بدان عمل شود؛ ۱- یکصد نسخه از صورت مشروح مذاکرات مجلس از هر جلسه تهیه و به عنوان ضمیمه روزنامه رسمی در اختیار مراکز نیازمند گذارده شود. ۲- انتشار گزارش فشرده حاوی تمام نکات و تصمیمات متخذه از مشروح مذاکرات مجلس در هر جلسه توسط روزنامه رسمی.

نظریه (تفسیری): اصل ۶۹ ق.ا صراحت دارد که باید گزارش کامل مذاکرات مجلس از طریق رادیو و روزنامه رسمی منتشر شود. بنابراین اکتفا به دو طریق پیشنهاد شده خلاف قانون اساسی است.

استفساریه

سوال: آیا مجلس می‌تواند مرجعی مثلاً خودش را برای اعلام شرایط اضطراری با وصفی که در اصل ۶۹ ق.ا آمده است تعیین کند یا خیر؟

نظریه (تفسیری): در شرایط اضطراری در صورتی که رعایت امنیت کشور ایجاب کند مقامات صالح برای تقاضای جلسه غیرعلنی، نخست‌وزیر یا یکی از وزرا یا ۱۰ نفر از نمایندگان مجلس می‌باشند و باید طبق تقاضای آن‌ها جلسه غیرعلنی تشکیل شود ولی پس از تشکیل جلسه غیرعلنی در صورتی که اکثریت مجلس دلایل تقاضاکننده را نسبت به وجود شرایط اضطراری کافی ندانست، موضوع در جلسه علنی قابل طرح و رسیدگی خواهد بود.

اصل ۷۰- رییس جمهور و معاونان او و وزیران به اجتماع یا با افراد حق شرکت در جلسات علنی مجلس را دارند و می‌توانند مشاوران خود را همراه داشته باشند و در صورتی که نمایندگان لازم بدانند، وزراء مکلف به حضورند و هر گاه تقاضا کنند مطالبشان استماع می‌شود.

استفساریه (مرتبط با اصل ۹۰)

سوال: آیا اطلاق اصل ۷۰ ق.ا (... و هرگاه تقاضا کنند مطالبشان استماع می‌شود)، شامل گزارشاتی که توسط کمیسیون اصل ۹۰ یا سایر کمیسیون‌های ویژه تهیه و ارائه شده، می‌شود یا خیر؟

نظریه (مشورتی): اگر مقصود از گزارش، اعلام نتیجه مذکور در اصل ۹۰ باشد، اطلاق اصل ۷۰ شامل آن نمی‌شود.

استفساریه

سوال: آیا حق مذکور در اصل ۷۰ مطلق است و اشخاص مزبور در هر مورد که مطلبی دارند در محدوده آیین‌نامه مجلس حق دارند بگویند یا اینکه حق مذکور، محدود به مطالب و موضوعات در دستور است؟ در فرض محدودیت، آیا این حق شامل مواردی از قبیل گزارش کمیسیون‌های اصل ۹۰ و سوالات و اصل ۷۶ و اظهارات نمایندگان در نطق‌های پیش از دستور می‌شود یا محدود به طرح‌ها و لوایح است؟

نظریه (تفسیری): آنچه از اصل ۷۰ ق.ا استفاده می‌شود این است که مقامات مذکور در این اصل، حق شرکت در جلسات مجلس را دارند و مطالبشان را در ارتباط با دستور مجلس بیان می‌نمایند. زاید بر این چنانچه در آیین‌نامه حقی برای آن‌ها مقرر شود گرچه به موجب قانون اساسی نیست، اما با قانون اساسی مغایرت ندارد.

اصل ۷۱- مجلس شورای اسلامی در عموم مسایل در حدود مقرر در قانون اساسی می‌تواند قانون وضع کند.

استفساریه (مرتبط با اصل ۹۴)

سوال: در تشخیص قانون مؤخر، تاریخ تصویب مجلس ملاک است یا تاریخ تأیید شورای نگهبان؟

نظریه (تفسیری): بدون تردید اعتبار قانونی مصوبات مجلس منوط به اظهار نظر شورای نگهبان است و در مقام تعارض دو قانون که شورای نگهبان هر دو را تأیید کرده است معیار و ملاک، تاریخ تصویب مجلس شورای اسلامی است و در صورت وحدت زمان، قانون خاص، قانون عام را تخصیص می‌زند.

اصل ۷۲- مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند قوانینی وضع کند که با اصول و احکام مذهب رسمی کشور یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد. تشخیص این امر به ترتیبی که در اصل نود و ششم آمده بر عهده شورای نگهبان است.

اصل ۷۳- شرح و تفسیر قوانین عادی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی است. مفاد این اصل مانع از تفسیری که دادرسان، در مقام تمیز حق، از قوانین می‌کنند نیست.

استفساریه

نظریه (تفسیری): ۱- مقصود از تفسیر بیان مراد مقنن است. بنابراین تضييق و توسعه قانون در مواردی که رفع ابهام قانون نیست، تفسیر محسوب نمی‌شود.

۲- تفسیر از زمان بیان مراد مقنن در کلیه موارد لازم الاجرا است. بنابراین در مواردی که مربوط به گذشته است و مجریان برداشت دیگری از قانون داشته‌اند و آن را به مرحله اجرا گذاشته‌اند، تفسیر قانون به موارد مختومه مذکور تسری نمی‌یابد.

اصل ۷۴- لوایح قانونی پس از تصویب هیأت وزیران به مجلس تقدیم می‌شود و طرح‌های قانونی به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان، در مجلس شورای اسلامی قابل طرح است.

اصل ۷۵- طرح‌های قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

استفساریه

سوال: در مواردی که دولت یا نخست وزیر در نامه جداگانه موافقت خود را با پیشنهاد نمایندگان اعلام می‌دارد بدون اینکه منبع تأمین بار مالی مشخص شود، نظر شورای نگهبان چیست؟

نظریه (مشورتی): تعیین طریق جبران کاهش و یا تأمین هزینه برای قابلیت یافتن طرح در مجلس شورای اسلامی لازم است.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۰۲)

سوال: آیا ممنوعیت بار مالی برای طرح‌های ارائه شده به مجلس، شامل طرح‌های موضوع اصل ۱۰۲ ق.ا (طرح‌های شورای عالی استان‌ها) نیز می‌شود یا خیر؟

نظریه (تفسیری): اصل ۷۵ ق.ا شامل هر طرحی که طبق قانون به مجلس ارائه گردد و بار مالی داشته باشد می‌شود.

استفساریه

نظریه (مشورتی): اصل ۷۵ ق.ا ناظر بر پیشنهادهای نمایندگان در لایحه بودجه نمی‌باشد و در لایحه بودجه می‌توان پیشنهاد افزایش هزینه بدون مشخص کردن منبع تأمین اعتبار آن هزینه را مطرح کرد.

استفساریه

سوال: ۱- در مواردی که طرح‌های قانونی و پیشنهادهای و اصلاحاتی که نمایندگان مجلس در خصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند، به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه‌های عمومی می‌انجامد، آیا درج عبارتی مانند؛ از محل صرفه جویی، پیش‌بینی در بودجه سنواتی، از محل اعتبارات مصوب مربوط، از محل اعتبارات مصوب دستگاه و از محل حساب ذخیره ارزی به عنوان طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید قابل قبول است یا خیر؟

۲- اگر شورای نگهبان به استناد اموری مانند؛ معلوم نشدن یا غیر قابل تحقق و صوری بودن یا کافی نبودن طریق پیش‌بینی شده برای جبران کامل کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید و یا مقبول نبودن درج عبارتی مانند عبارات مذکور در بند ۱، مصوبه مجلس را مغایر اصل ۷۵ ق.ا بشناسد، آیا مصوبه مزبور از باب اصرار مجلس بر مصوبه خود با در نظر گرفتن مصلحت نظام (اصل ۱۱۲ ق.ا)، قابل ارجاع به مجمع تشخیص مصلحت نظام است یا خیر؟

نظریه (تفسیری): ۱- درج عبارت «از محل صرفه جویی»، به نحو مطلق و برای مدت نامحدود و بدون تعیین محل و همچنین درج عبارت «پیش‌بینی در بودجه سنواتی»، بدون تأمین منبع و نیز درج عبارت‌های «از محل اعتبارات مصوب مربوط» و «از محل اعتبارات مصوب دستگاه»، اگر مستلزم بار مالی جدید بوده، طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید مذکور در اصل ۷۵ ق.ا محسوب نمی‌گردد.

۲- در مورد معلوم نشدن طریق کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید، با توجه به اینکه اصل طرح یا پیشنهاد به صراحت اصل ۷۵ ق.ا قابل طرح در مجلس نبوده، بنابراین قابل ارجاع به مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز نمی‌باشد. در خصوص سایر موارد، این شورا به نظر تفسیری نرسید.

اصل ۷۶- مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): حق مذکور اصل ۷۶ در حقوق مجلس شورای اسلامی است و نمایندگان این حق را ندارند.

استفساریه

نظریه (تفسیری): اصل ۷۶ ق.۱ شامل مواردی از قبیل مقام معظم رهبری، مجلس خبرگان و شورای نگهبان که مافوق مجلس شورای اسلامی می‌باشند، نمی‌شود.

اصل ۷۷- عهدنامه‌ها، مقاوله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): قراردادهایی که یک طرف آن وزارتخانه یا موسسه یا شرکت دولتی و طرف دیگر قرارداد، شرکت خصوصی خارجی می‌باشد، قرارداد بین‌المللی محسوب نمی‌شود و مشمول اصل ۷۷ ق.۱ نمی‌باشد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۲۵)

نظریه (تفسیری): اصل ۷۷ ق.۱ با توجه به اصل ۱۲۵ از قراردادهایی که برای انجام معامله بین وزارتخانه‌ها و سایر سازمان‌های دولتی ایران و شرکت‌های خارجی دولتی که دارای شخصیت حقوقی باشند منعقد می‌گردد، منصرف است و موارد خاص اینگونه قراردادها در صورتی که ضوابط کلی آن به موجب قانون عادی تعیین شده باشد، نیاز به تصویب مجلس ندارد ولی قانون عادی می‌تواند انعقاد بخشی از این قراردادها را نیز به طور موردی موکول به تصویب مجلس بنماید.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۲۵)

سوال: آیا لوایحی که در خصوص الحاق ایران به سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی از قبیل بانک توسعه اسلامی در مجلس مطرح می‌شود، از مصادیق مذکور در اصل ۷۷ می‌باشد یا خیر؟

نظریه (تفسیری): با توجه به اینکه بر الحاق‌های مورد سوال علیه طرفی که ملحق می‌شود نتیجتاً آثار موارد مذکور در اصول ۷۷ ۱۲۵ ق.۱ مترتب می‌شود، در حکم موافقت‌نامه است و باید به تصویب مجلس برسد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۳۹)

سوال: ۱- آیا در موارد جزئی که تصرف در قراردادها می‌شود و بعضی از موارد آن را از نظر مقدار پول و یا زمان تحویل تغییر می‌دهند، این نیز باید به تصویب مجلس برسد یا خیر؟

۲- آیا تفاهم‌نامه‌هایی که نمایندگان دولت با طرف‌های خارجی امضا می‌کنند و بر آن فعالیت طرفین مبتنی می‌گردد، جزء قرارداد محسوب می‌شود؟

۳- آیا بعد از تصویب اصل داشتن رابطه تجاری با دولت‌های خارجی، مسئولین دولت جمهوری اسلامی حق دارند در این چهارچوب در هر موردی که صلاح دانستند، برای داد و ستد قرارداد بسته موارد جزئی را مشخص نمایند؟

نظریه (تفسیری): ۱- در هر موردی که عمل دولت یا هر مقام مسئولی به استناد تصویب مجلس شورای اسلامی انجام می‌شود، فقط در محدوده مصوبه قانونیت دارد و خارج از آن محدوده جزئاً و کلاً به تصویب مجلس نیاز دارد.

۲- یادداشت تفاهم چنانچه ایجاد تعهد نماید، مثل قرارداد است و بایستی ضوابط مذکور در قانون اساسی نسبت به آن رعایت شود.

۳- قراردادهای جزئی در رابطه با اصل قراردادهای موضوع اصل ۷۷ ق.ا در صورتی که خارج از محدوده قرارداد اصل باشد، باید به تصویب مجلس برسد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۲۵)

نظریه (تفسیری): موضوع اصل ۷۷ و ۱۲۵ ق.ا واحد است و تصویب مجلس که به قرارداد رسمیت می‌دهد، مؤخر از انعقاد قرارداد انجام می‌شود.

استفساریه (مرتبط با اصول ۸۰ و ۱۲۵)

سوال: موافقت‌نامه ای با بانک آلمان برای تأمین مالی پروژه نیروگاه مازندران منعقد گردیده که مدت استفاده از آن منقضی شده است لیکن برای تمدید آن منعی در متن موافقت‌نامه مذکور قید نشده و هیأت وزیران نیز تمدید موافقت‌نامه را تأیید نموده‌اند. با توجه به عدم منع تمدید موافقت‌نامه، آیا طبق قانون اساسی تمدید موافقت‌نامه نیازی به تصویب مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان دارد یا خیر؟

نظریه (مشورتی): چون موافقت‌نامه مذکور لغو نشده و اعتبار قانونی آن باقی است، تمدید آن نیازی به تصویب مجلس نداشته و با قانون اساسی مغایرت ندارد. این نظریه به عنوان تفسیر قانون اساسی نیست.

استفساریه (مرتبط با اصول ۸۰ و ۱۲۵)

نظریه (مشورتی): به طور کلی هر قراردادی که اعتبار قانونی آن به قوت خود باقی باشد و در آن تمدید قرارداد یا تمدید مهلت استفاده از وام پیش‌بینی شده باشد و همچنین در قراردادهایی که بر حسب تصویب شورای انقلاب مدت آن تمدید شده باشد، تمدید مدت و مهلت استفاده از آن نیاز به تصویب مجلس ندارد و در قراردادهایی که پیش‌بینی این جهت نشده باشد، نیاز به تصویب مجلس دارد. این نظریه به عنوان تفسیر قانون اساسی نمی‌باشد.

اصل ۷۸- هر گونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط این که ی ک طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزند و به تصویب چهار پنجم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل ۷۹- برقراری حکومت نظامی ممنوع است. در حالت جنگ و شرایط اضطراری نظیر آن، دولت حق دارد با تصویب مجلس شورای اسلامی موقتاً محدودیتهای ضروری را برقرار نماید، ولی مدت آن به هر حال نمی تواند بیش از سی روز باشد و در صورتی که ضرورت همچنان باقی باشد دولت موظف است مجدداً از مجلس کسب مجوز کند.

اصل ۸۰- گرفتن و دادن وام یا کمک های بدون عوض داخلی و خارجی از طرف دولت باید با تصویب مجلس شورای اسلامی باشد.

استفساریه

نظریه (مشورتی): أخذ و پرداخت وام ها و کمک های یک دستگاه دولتی به دستگاه دیگر دولتی مشمول اصل ۸۰ ق.ا نمی باشد، ولی با توجه به اصل ۵۲ ق.ا اگر منتهی به تغییری در ارقام بودجه شود، تابع مراتب مقرر در قانون می باشد.

اصل ۸۱- دادن امتیاز تشکیل شرکت ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان مطلقاً ممنوع است.

استفساریه

نظریه (مشورتی): قدر متیقن از اصل ۸۱ ق.ا این است که دادن امتیاز تشکیل شرکت ها و مؤسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجیان در بخش عمومی ممنوع است. در خارج از این محدوده، مرجع، قوانین عادی می باشد. بنابراین تمدید کارت بازرگانی شرکت های خارجی در غیر بخش عمومی تابع قانون عادی است.

اصل ۸۲- استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است مگر در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی.

اصل ۸۳- بناها و اموال دولتی که از نفایس ملی باشد قابل انتقال به غیر نیست مگر با تصویب مجلس شورای اسلامی، آن هم در صورتی که از نفایس منحصر به فرد نباشد.

اصل ۸۴- هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید.

اصل ۸۵- سمت نمایندگی قائم به شخص است و قابل واگذاری به دیگری نیست. مجلس نمی تواند اختیار قانونگذاری را به شخص یا هیأتی واگذار کند ولی در موارد ضروری می تواند اختیار وضع بعضی از قوانین را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیون های داخلی خود تفویض کند، در این صورت این قوانین در مدتی که مجلس تعیین می نماید به صورت آزمایشی اجرا می شود و تصویب نهایی آنها با مجلس خواهد بود. همچنین شورای اسلامی می تواند تصویب دائمی اساسنامه سازمان ها، شرکت ها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را با رعایت اصل هفتاد و دوم به کمیسیون های ذیربط واگذار کند و یا اجازه تصویب آنها را به دولت بدهد. در این صورت مصوبات دولت نباید با اصول و احکام مذهب رسمی کشور و یا قانون اساسی مغایرت داشته باشد، تشخیص این امر به ترتیب مذکور در اصل نود و ششم با شورای نگهبان است. علاوه بر این، مصوبات دولت نباید مخالفت قوانین و مقررات عمومی کشور باشد و به منظور بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی برسد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): کلیه اساسنامه های سازمان ها، شرکت ها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت که به تصویب هیأت دولت رسیده یا برسد، خواه در ضمن واگذار کردن اجازه تصویب، تصریح به اصل ۸۵ ق.ا شده یا نشده باشد، مشمول حکم مقرر در اصل مذکور بوده و باید برای تشخیص عدم مغایرت آن ها با موازین شرع و قانون اساسی به شورای نگهبان ارسال شود.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۴۱)

نظریه (تفسیری): نظر به اینکه ریاست دانشکده مانند ریاست دانشگاه سمت اداری محسوب می شود، تصدی آن برای نمایندگان مجلس شورای اسلامی خلاف اصل ۱۴۱ ق.ا است.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۳۸)

نظریه (تفسیری): هیأت وزیران پس از اعلام نظر رئیس مجلس شورای اسلامی مکلف به تجدیدنظر و اصلاح مصوبه خویش است، در غیر این صورت پس از گذشت مهلت مقرر قانونی، مصوبه مورد ایراد، ملغی الاثر خواهد شد.

اصل ۸۶- نمایندگان مجلس در مقام ایفای وظایف نمایندگی در اظهار نظر و رأی خود کاملاً آزادند و نمی توان آنها را به سبب نظراتی که در مجلس اظهار کرده اند یا آرای که در مقام ایفای وظایف نمایندگی خود داده اند تعقیب یا توقیف کرد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): اصل ۸۶ ق.ا در مقام بیان آزادی نماینده در رابطه با رأی دادن و اظهار نظر در جهت ایفای وظایف نمایندگی در مجلس است و ارتکاب اعمال و عناوین مجرمانه از شمول این اصل خارج می باشد و این آزادی نافی مسئولیت مرتکب جرم نمی باشد.

اصل ۸۷- رییس جمهور برای هیأت وزیران پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. در دوران تصدی نیز در مورد مسایل مهم و مورد اختلاف می تواند از مجلس برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

اصل ۸۸- در هر مورد که حداقل یک چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی از رییس جمهور و یا هر یک از نمایندگان از وزیر مسئول، درباره یکی از وظایف آنان سوال کنند، رییس جمهور یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سوال جواب دهد و این جواب نباید در مورد رییس جمهور بیش از یک ماه و در مورد وزیر بیش از ده روز به تأخیر افتاد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی.

استفساریه

نظریه (تفسیری): از دقت در اصول ۷۶، ۸۴، ۸۸، ۱۳۴ و ۱۳۷ ق.ا استفاده می شود که دولت و وزرا در برابر مجلس و نمایندگان مجلس مسئولند و سوال نمایندگان باید در مجلس به آن پاسخ داده شود و به غیر این صورت، سوال نمایندگان از دولت و هر مقام اجرایی دیگر و پاسخ آن ها، حکم سوال و پاسخ های عادی را دارد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): هر وزیری که طبق قانون و با رأی اعتماد مجلس به عنوان وزیر تعیین شده باشد، طبق اصل ۱۳۷ ق.ا در برابر مجلس مسئول است و مطابق اصل ۸۸ ق.ا می توان از او سوال کرده و تعیین مشاور یا معاون نخست وزیر به عنوان وزیر مشاور جهت عملیات اجرایی، مغایر قانون اساسی است.

استفساریه

نظریه (تفسیری): به موجب اصل ۸۸ ق.ا نمایندگان فقط حق سوال از وزیر مسئول را دارند.

استفساریه

نظریه (مشورتی): ۱- وزیر جواب سوال نماینده را باید ظرف ۱۰ روز بدهد و با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی تأخیر جواب از ۱۰ روز امکان دارد. نسبت به اختیار مجلس در تأخیر از ۱۰ روز اگرچه قانون اساسی ساکت است ولی با توجه به اینکه مقصود این است که نمایندگان بتوانند همیشه مسائل جاری کشور را تحت سوال قرار دهند و ظرف مدت کوتاهی جواب بگیرند و با توجه به اینکه تأخیر وزیر در جواب با عذر موجه جایز است، تأخیر مجلس در تعیین وقت جواب نیز با عذر موجه اشکال ندارد. بدیهی است موارد عذر موجه موکول به نظر مجلس شورای اسلامی است.

۲- با تغییر وزیر به هر عنوان، وزیر جدید در صورتی مکلف به جواب است که مجدداً از شخص او سوال شود.

نظریه (تفسیری): در رابطه با سوال نماینده مجلس از وزیر که در اصل ۸۸ ق.ا.مصرح است، وزیر دادگستری نیز در حدود وظایفی که در اصل ۱۶۰ ق.ا. برای او مقرر شده است مسئول می‌باشد اما در رابطه با مسئولیت‌های قوه قضائیه، وزیر دادگستری **مسئول نخواهد بود**. در رابطه با شکایات از طرز کار قوه قضائیه به موجب اصل ۹۰ ق.ا. عمل خواهد شد و نیز در رابطه با مواردی که مجلس، تحقیق و تفحص را لازم بداند طبق اصل ۷۶ ق.ا. می‌تواند تحقیق و تفحص نماید. بدیهی است در رابطه با این دو اصل و کیفیت تحقیق و تفحص و اقدامی که مجلس در صورتی که پاسخ را قانع کننده ندانست باید بنماید، می‌تواند قانون لازم را تصویب کند.

علاوه بر این چون طبق اصل ۸۴ ق.ا. هر نماینده می‌تواند در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهارنظر نماید، در **امور قضائی** نیز می‌تواند هرگونه نظری را لازم بداند در مجلس بیان نماید.

اصل ۸۹-۱. نمایندگان مجلس شورای اسلامی می‌توانند در مواردی که لازم می‌دانند هیأت وزیران یا هر یک از وزراء را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که با **امضای حداقل ده نفر از نمایندگان** به مجلس تقدیم شود. هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح باید ظرف مدت **ده روز** پس از طرح آن در مجلس حاضر شده و به آن پاسخ گوید و از مجلس رأی اعتماد بخواهد. در صورت عدم حضور هیأت وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را می‌دهند و در صورتی که مجلس مقتضی بداند **اعلام رأی عدم اعتماد** خواهد کرد. اگر مجلس رأی اعتماد نداد هیأت وزیران یا وزیران یا وزیر مورد استیضاح **عزل** می‌شود. در هر دو صورت وزیرای مورد استیضاح نمی‌توانند در هیأت وزیرانی که بلافاصله بعد از آن تشکیل می‌شود عضویت پیدا کنند.

۲. در صورتی که **حداقل یک سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی** رییس جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور مورد استیضاح قرار دهند، رییس جمهور باید ظرف مدت **یک ماه پس از طرح آن** در مجلس حاضر شود و در خصوص مسایل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رییس جمهور، اکثریت **دو سوم کل نمایندگان به عدم کفایت رییس جمهور رأی دادند** مراتب جهت اجرای بند ده اصل یکصد و دهم به اطلاع مقام رهبری می‌رسد.

اصل ۹۰- هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضائیه داشته باشد، می‌تواند شکایت خود را **کتباً** به مجلس شورای اسلامی عرضه کند. مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و **پاسخ کافی** دهد و در مواردی که شکایت به قوه مجریه و یا قوه قضائیه مربوط است رسیدگی و پاسخ کافی از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام نماید و در موردی که مربوط به عموم باشد به اطلاع عامه برساند.

اصل ۹۱- به منظور پاسداری از احکام اسلام و قانون اساسی از نظر عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با آنها، شورایی به نام شورای نگهبان با ترکیب زیر تشکیل می شود.

شش نفر از فقهای عادل و آگاه به مقتضیات زمان و مسایل روز. انتخاب این عده با مقام رهبری است.

شش نفر حقوقدان، در رشته های مختلف حقوقی، از میان حقوقدانان مسلمانی که به وسیله رئیس قوه قضاییه به مجلس شورای اسلامی معرفی می شوند و با رأی مجلس انتخاب می گردند.

استفساریه

سوال: آیا مجلس می تواند همه افراد معرفی شده را رد کرده و قوه قضائیه موظف باشد مکرراً افراد دیگری را معرفی نماید یا مفاد اصل ۹۱ ق.ا است که مجلس موظف است به هر حال از میان حقوقدانان معرفی شده، عدد لازم را انتخاب نماید؟

نظریه (تفسیری): مطابق بند ۲ اصل ۹۱ ق.ا اختیار معرفی حقوقدانان شورای نگهبان به تعداد بیش از افراد مورد نیاز به عهده رئیس قوه قضائیه می باشد و مجلس شورای اسلامی موظف است فقط از میان همان افراد معرفی شده، تعداد لازم را انتخاب نماید.

اصل ۹۲- اعضای شورای نگهبان برای مدت شش سال انتخاب می شوند ولی در نخستین دوره پس از گذشتن سه سال، نیمی از اعضای هر گروه به قید قرعه تغییر می یابند و اعضای تازه ای به جای آنها انتخاب می شوند.

اصل ۹۳- مجلس شورای اسلامی بدون وجود شورای نگهبان اعتبار قانونی ندارد مگر در مورد تصویب اعتبارنامه نمایندگان و انتخاب شش نفر حقوقدان اعضای شورای نگهبان.

اصل ۹۴- کلیه مصوبات مجلس شورای اسلامی باید به شورای نگهبان فرستاده شود. شورای نگهبان موظف است آن را حداکثر ظرف ده روز از تاریخ وصول از نظر انطباق بر موازین اسلام و قانون اساسی مورد بررسی قرار دهد و چنانچه آن را مغایر ببیند برای تجدیدنظر به مجلس بازگرداند. در غیر این صورت مصوبه قابل اجرا است.

اصل ۹۵- در مواردی که شورای نگهبان مدت ده روز را برای رسیدگی و اظهار نظر نهایی کافی نداند، می تواند از مجلس شورای اسلامی حداکثر برای ده روز دیگر با ذکر دلیل خواستار تمدید وقت شود.

اصل ۹۶- تشخیص عدم مغایرت مصوبات مجلس شورای اسلامی با احکام اسلام با اکثریت فقهای شورای نگهبان و تشخیص عدم تعارض آنها با قانون اساسی بر عهده اکثریت همه اعضای شورای نگهبان است.

نظریه (تفسیری): در شورای نگهبان باید بر مغایرت مصوبه مجلس با قانون اساسی رأی گیری به عمل آید به گونه ای که اگر اکثریت یعنی اقلاً ۷ نفر از ۱۲ نفر آن را مغایر قانون اساسی شناختند، برای اصلاح به مجلس باز می گردد و اگر این اکثریت حاصل نشد مصوبه تأیید می شود، نتیجتاً اگر ۶ نفر آن را مغایر بدانند و ۶ نفر مغایر ندانند، چون رأی اکثریت بر مغایرت حاصل نشده، مصوبه تأیید شده محسوب می شود.

اصل ۹۷- اعضای شورای نگهبان به منظور تسریع در کار می توانند هنگام مذاکره درباره لایحه یا طرح قانونی در مجلس حاضر شوند و مذاکرات را استماع کنند. اما وقتی طرح یا لایحه ای فوری در دستور کار مجلس قرار گیرد، اعضای شورای نگهبان باید در مجلس حاضر شوند و نظر خود را اظهار نمایند.

نظریه (تفسیری): مقصود از طرح یا لایحه فوری مذکور در اصل ۹۷ ق. ۱ طرح یا لایحه ای است که تأخیر در رسیدگی به آن مستلزم وقوع خسارت یا فوت فرصت باشد و لوایح و طرح هایی را که رسیدگی به آن در این حد از لزوم سرعت نیست شامل نمی شود.

اصل ۹۸- تفسیر قانون اساسی به عهده شورای نگهبان است که با تصویب سه چهارم آنان انجام می شود.

اصل ۹۹- شورای نگهبان نظارت بر انتخابات مجلس خبرگان رهبری، ریاست جمهوری، مجلس شورای اسلامی و مراجعه به آراء عمومی و همه پرسی را بر عهده دارد.

نظریه (تفسیری): نظارت مذکور در اصل ۹۹ ق. ۱ استصوابی است و شامل تمام مراحل اجرایی انتخابات از جمله تأیید ورد صلاحیت کاندیداها می شود.

فصل هفتم: شوراها

اصل ۱۰۰- برای پیشبرد سریع برنامه های اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی و سایر امور رفاهی از طریق همکاری مردم با توجه به مقتضیات محلی، اداره امور هر روستا، بخش، شهر، شهرستان یا استان با نظارت شورایی به نام شورای ده، بخش، شهر، شهرستان یا استان صورت می گیرد که اعضای آن را مردم همان محل انتخاب می کنند. شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان و حدود وظایف و اختیارات و نحوه انتخاب و نظارت شوراها می مذکور و سلسله مراتب آنها را که باید با رعایت اصول وحدت ملی و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی و تابعیت حکومت مرکزی باشد قانون معین می کند.

اصل ۱۰۱- به منظور جلوگیری از تبعیض و جلب همکاری در تهیه برنامه‌های عمرانی و رفاهی استانها و نظارت بر اجرای هماهنگ آنها، شورای عالی استانها مرکب از نمایندگان شوراهای استانها تشکیل می‌شود. نحوه تشکیل و وظایف این شورا را قانون معین می‌کند.

اصل ۱۰۲- شورای عالی استانها حق دارد در حدود وظایف خود طرح‌هایی تهیه و مستقیماً یا از طریق دولت به مجلس شورای اسلامی پیشنهاد کند. این طرحها باید در مجلس مورد بررسی قرار گیرد.

اصل ۱۰۳- استانداران، فرمانداران، بخشداران و سایر مقامات کشوری که از طرف دولت تعیین می‌شوند در حدود اختیارات شوراها ملزم به رعایت تصمیمات آنها هستند.

اصل ۱۰۴- به منظور تأمین قسط اسلامی و همکاری در تهیه برنامه‌ها و ایجاد هماهنگی در پیشرفت امور در واحدهای تولیدی، صنعتی و کشاورزی، شوراهایی مرکب از نمایندگان کارگران و دهقانان و دیگر کارکنان و مدیران، و در واحدهای آموزشی، اداری، خدماتی و مانند اینها شوراهایی مرکب از نمایندگان اعضاء این واحدها تشکیل می‌شود. چگونگی تشکیل این شوراها و حدود وظایف و اختیارات آنها را قانون معین می‌کند.

اصل ۱۰۵- تصمیمات شوراها نباید مخالف موازین اسلام و قوانین کشور باشد.

اصل ۱۰۶- انحلال شوراها جز در صورت انحراف از وظایف قانونی ممکن نیست. مرجع تشخیص انحراف و ترتیب انحلال شوراها و طرز تشکیل مجدد آنها را قانون معین می‌کند. شورا در صورت اعتراض به انحلال حق دارد به دادگاه صالح شکایت کند و دادگاه موظف است خارج از نوبت به آن رسیدگی کند.

فصل هشتم: رهبر یا شورای رهبری

اصل ۱۰۷- پس از مرجع عالی‌قدر تقلید و رهبر کبیر انقلاب جهانی اسلام و بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی "قدس سره الشریف" که از طرف اکثریت قاطع مردم به مرجعیت و رهبری شناخته و پذیرفته شدند، تعیین رهبر به عهده خبرگان منتخب مردم است. خبرگان رهبری درباره همه فقه‌های واجد شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصد و نهم بررسی و مشورت می‌کنند. هر گاه یکی از آنان را اعلم به احکام و موضوعات فقهی یا مسائل سیاسی و اجتماعی یا دارای مقبولیت عامه یا واجد برجستگی خاص در یکی از صفات مذکور در اصل یکصد و نهم تشخیص دهند او را به رهبری انتخاب می‌کنند و در غیر این صورت یکی از آنان را به عنوان رهبر انتخاب و معرفی می‌نمایند. رهبر منتخب خبرگان، ولایت امر و همه مسئولیت‌های ناشی از آن را بر عهده خواهد داشت. رهبر در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی است.

اصل ۱۰۸-۱ قانون مربوط به تعداد و شرایط خبرگان، کیفیت انتخاب آنها و آیین نامه داخلی جلسات آنان برای نخستین دوره باید به وسیله فقهای اولین شورای نگهبان تهیه و با اکثریت آراء آنان تصویب شود و به تصویب نهایی رهبر انقلاب برسد. از آن پس هر گونه تغییر و تجدیدنظر در این قانون و تصویب سایر مقررات مربوط به وظایف خبرگان، در صلاحیت خود آنان است.

اصل ۱۰۹-۱ شرایط و صفات رهبر؛

۱- صلاحیت علمی لازم برای افتاء در ابواب مختلف فقه

۲- عدالت و تقوای لازم برای رهبری امت اسلام

۳- بینش صحیح سیاسی و اجتماعی، تدبیر، شجاعت، مدیریت و قدرت کافی برای رهبری.

در صورت تعدد واجدین شرایط فوق، شخصی که دارای بینش فقهی و سیاسی قوی تر باشد مقدم است.

اصل ۱۱۰-۱ وظایف و اختیارات رهبر؛

۱- تعیین سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام

۲- نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام

۳- فرمان همه‌پرسی

۴- فرماندهی کل نیروهای مسلح

۵- اعلام جنگ و صلح و بسیج نیروها

۶- نصب و عزل و قبول استعفای:

الف- فقهای شورای نگهبان

ب- عالی‌ترین مقام قوه قضاییه

ج- رئیس سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

د- رئیس ستاد مشترک

ه- فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

و- فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی

۷- حل اختلاف و تنظیم روابط قوای سه گانه

۸- حل معضلات نظام که از طرق عادی قابل حل نیست، از طریق مجمع تشخیص مصلحت نظام

۹- امضاء حکم ریاست جمهوری پس از انتخاب مردم -صلاحیت داوطلبان ریاست جمهوری از جهت دارا بودن شرایطی که در این قانون می آید، باید قبل از انتخابات به تأیید شورای نگهبان و در دوره اول به تأیید رهبری برسد.

۱۰- عزل رییس جمهور با در نظر گرفتن مصالح کشور پس از حکم دیوان عالی کشور به تخلف وی از وظایف قانونی، یا رأی مجلس شورای اسلامی به عدم کفایت وی بر اساس اصل هشتم و نهم

۱۱- عفو یا تخفیف مجازات محکومین در حدود موازین اسلامی پس از پیشنهاد رییس قوه قضاییه .

رهبر می تواند بعضی از وظایف و اختیارات خود را به شخص دیگری تفویض کند.

اصل ۱۱۱- هر گاه رهبر از انجام وظایف قانونی خود ناتوان شود یا فاقد یکی از شرایط مذکور در اصول پنجم و یکصد و نهم گردد، یا معلوم شود از آغاز فاقد بعضی از شرایط بوده است، از مقام خود برکنار خواهد شد. تشخیص این امر به عهده خبرگان مذکور در اصل یکصد و هشتم است. در صورت فوت یا کناره گیری یا عزل رهبر، خبرگان موظفند، در اسرع وقت نسبت به تعیین و معرفی رهبر جدید اقدام نمایند. تا هنگام معرفی رهبر، شورایی مرکب از رییس جمهور، رییس قوه قضاییه و یکی از فقهای شورای نگهبان به انتخاب مجمع تشخیص مصلحت نظام، همه وظایف رهبری را به طور موقت به عهده می گیرد و چنانچه در این مدت یکی از آنان به هر دلیل نتواند انجام وظیفه نماید، فرد دیگری به انتخاب مجمع، با حفظ اکثریت فقهاء در شورا، به جای وی منصوب می گردد. این شورا در خصوص وظایف بندهای ۱ و ۳ و ۵ و ۱۰ و قسمت های (د) و (ه) و (و) بند ۶ اصل یکصد و دهم، پس از تصویب سه چهارم اعضاء مجمع تشخیص مصلحت نظام اقدام می کند. هر گاه رهبر بر اثر بیماری یا حادثه دیگری موقتاً از انجام وظایف رهبری ناتوان شود، در این مدت شورای مذکور در این اصل وظایف او را عهده دار خواهد بود.

استفساریه

سوال: در تفسیر اصل ۱۱۱ ق.ا.آیا مجلس خبرگان آیین نامه اجرایی آن اصل را فقط می تواند در اجلاسیه اول تنظیم کند یا ممکن است در اجلاسیه های بعدی هم اصلاحاتی به عمل آورد؟

نظریه (تفسیری): مقررات تشکیل خبرگان برای رسیدگی و عمل به این اصل به عهده مجلس خبرگان است و تعیین آن در اولین اجلاسیه مربوط به دستور اولین اجلاسیه می باشد. بنابراین تغییر و هرگونه اصلاح لازم از طرف مجلس خبرگان در مقررات مذکور از لحاظ قانون اساسی بلامانع است.

اصل ۱۱۲- مجمع تشخیص مصلحت نظام برای تشخیص مصلحت در مواردی که مصوبه مجلس شورای اسلامی را شورای نگهبان خلاف موازین شرع و یا قانون اساسی بداند و مجلس با در نظر گرفتن مصلحت نظام، نظر شورای نگهبان را تأمین نکند و مشاوره در اموری که رهبری به آنان ارجاع می‌دهد و سایر وظایفی که در این قانون ذکر شده است به دستور رهبری تشکیل می‌شود. اعضاء ثابت و متغیر این مجمع را مقام رهبری تعیین می‌نماید. مقررات مربوط به مجمع توسط خود اعضا تهیه و تصویب و به تأیید مقام رهبری خواهد رسید.

استفساریه

نظریه (تفسیری): مستفاد از اصل ۱۱۲ ق.ا این است که مجمع تشخیص مصلحت نظام حق تشخیص مصلحت در مصوبه‌ای از مجلس شورای اسلامی را دارد که شورای نگهبان در مورد آن اعلام نظر نموده باشد و تمام یا قسمتی از آن را خلاف شرع یا مغایر قانون اساسی بداند. هرگاه شورای نگهبان قسمتی از مصوبه‌ای را مبهم دانسته و از مجلس شورای اسلامی خواستار بیان مراد خود از آن قسمت شده باشد تا پس از آن اعلام نظر کند، قبل از تبیین مراد و اعلام نظر شورای نگهبان درباره آن، مجمع تشخیص مصلحت نظام حق بررسی و اعلام تشخیص مصلحت در موارد خلاف را ندارد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): ۱- مجمع تشخیص مصلحت نظام نمی‌تواند پس از تصویب و ابلاغ مصوبات خود، مستقلاً در مواد قانونی مصوبه خود تجدیدنظر کند.

۲- تفسیر مواد قانونی مصوب مجمع در محدوده تبیین مراد با مجمع است اما اگر مجمع در مقام توسعه و تضییق مصوبه خود باشد، مستقلاً نمی‌تواند اقدام کند.

۳- مطابق اصل ۴ ق.ا مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام نمی‌تواند خلاف موازین شرع باشد و در مقام تعارض نسبت به اصل قانون اساسی مورد نظر مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان (موضوع صدر اصل ۱۱۲) و همچنین نسبت به سایر قوانین و مقررات دیگر کشور، مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام حاکم است.

لازم به ذکر است که در مورد تعارض مصوبات مجمع با سایر اصول قانون اساسی، شورای نگهبان به رأی نرسید.

نامه مجمع تشخیص مصلحت نظام

سوال: منظور شورای نگهبان از عبارت «خلاف موازین شرع» در بند سوم تفسیری فوق‌الذکر چیست؟ با عنایت به اینکه بر اساس صدر اصل ۱۱۲ ق.ا شأن مجمع تشخیص مصلحت نظام تعیین تکلیف در همین موارد است.

پاسخ (نظریه نیست): منظور از «خلاف موازین شرع» آن است که نه با احکام اولیه شرع سازگار باشد و نه با احکام عناوین ثانویه و در این رابطه صدر اصل ۱۱۲ ق.ا به مجمع تشخیص نظام تنها اجازه تعیین تکلیف به لحاظ عناوین ثانویه را داده است.

نظریه (تفسیری): هیچ یک از مراجع قانون گذاری حق رد و ابطال و نقض و فسخ مصوبه مجمع تشخیص مصلحت نظام را ندارد اما در صورتی که مصوبه مجمع مصلحت مربوط به اختلاف نظر شورای نگهبان و مجلس شورای اسلامی بوده، مجلس پس از گذشت زمان معتدبه که تغییر مصلحت موجه باشد، حق طرح و تصویب قانون مغایر را دارد. و در مواردی که موضوع به عنوان معضل از طرف رهبری به مجمع ارسال شده باشد در صورت استعمال از مقام رهبری و عدم مخالفت ایشان، موضوع قابل طرح در مجلس شورای اسلامی می باشد.

فصل نهم: قوه مجریه

اصل ۱۱۳- پس از مقام رهبری، رئیس جمهور عالی ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می شود، بر عهده دارد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): ۱- مستفاد از اصول متعدد قانون اساسی آن است که مقصود از مسئولیت اجراء در اصل ۱۱۳ ق. امری غیر از نظارت بر اجرای قانون اساسی است.

۲- مسئولیت رئیس جمهور در اصل ۱۱۳ شامل مواردی نمی شود که قانون اساسی تشخیص، برداشت، نوع و کیفیت اعمال اختیارات و وظایفی را به عهده مجلس خبرگان رهبری، شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام، مجلس شورای اسلامی، قوه قضائیه و هر مقام و دستگاه دیگری که قانون اساسی به آنها اختیار یا وظیفه ای محول نموده است.

۳- در مواردی که رئیس جمهور به موجب قانون اساسی حق نظارت و مسئولیت اجرا ندارد، حق ایجاد هیچگونه تشکیلاتی را هم ندارد.

اصل ۱۱۴- رئیس جمهور برای مدت چهار سال با رأی مستقیم مردم انتخاب می شود و انتخاب مجدد او به صورت متوالی تنها برای یک دوره بلامانع است.

اصل ۱۱۵- رئیس جمهور باید از میان رجال مذهبی و سیاسی که واجد شرایط زیر باشند انتخاب گردد:

ایرانی الاصل، تابع ایران، مدیر و مدبر، دارای حسن سابقه و امانت و تقوی، مومن و معتقد به مبانی جمهوری اسلامی ایران و مذهب رسمی کشور.

اصل ۱۱۶- نامزدهای ریاست جمهوری باید قبل از شروع انتخابات آمادگی خود را رسماً اعلام کنند. نحوه برگزاری انتخاب رئیس جمهوری را قانون معین می کند.

اصل ۱۱۷- رئیس جمهور با اکثریت مطلق آراء شرکت کنندگان انتخاب می شود، ولی هر گاه در دوره نخست هیچ یک از نامزدها چنین اکثریتی بدست نیاورد، روز جمعه هفته بعد برای بار دوم رأی گرفته می شود. در دور دوم تنها دو نفر از نامزدها که در دور نخست آراء بیشتری داشته اند شرکت می کنند، ولی اگر بعضی از نامزدهای دارنده آراء بیشتر، از شرکت در انتخابات منصرف شوند، از میان بقیه، دو نفر که در دور نخست بیش از دیگران رأی داشته اند برای انتخاب مجدد معرفی می شوند.

استفساریه

سوال: کیفیت انتخاب رئیس جمهور در مرحله دوم؟

نظریه (تفسیری): در دوره دوم هر یک از دو نفر که اکثریت داشته باشند انتخاب می شود. نهایت این است که اگر در قانون انتخابات، آراء مربوط به غیر این دو نفر باطل اعلام شود، در این صورت صاحب اکثریت به اکثریت مطلق انتخاب شده است و اگر آراء مربوط به دیگران را هم در جمع آرا به حساب بیاورند به اکثریت نسبی انتخاب شده است و در هر صورت نتیجه واحد است و فردی که از دو نفر اکثریت دارد منتخب و بعد از آن تجدید انتخابات قانونی نیست.

اصل ۱۱۸- مسوولیت نظارت بر انتخابات ریاست جمهوری طبق اصل نود و نهم بر عهده شورای نگهبان است ولی قبل از تشکیل نخستین شورای نگهبان بر عهده انجمن نظارتی است که قانون تعیین می کند.

اصل ۱۱۹- انتخاب رئیس جمهور جدید باید حداقل یک ماه پیش از پایان دوره ریاست جمهوری قبلی انجام شده باشد و در فاصله انتخاب رئیس جمهور جدید و پایان دوره ریاست جمهوری سابق، رئیس جمهور پیشین وظایف رئیس جمهوری را انجام می دهد.

اصل ۱۲۰- هر گاه در فاصله ده روز پیش از رأی گیری یکی از نامزدهایی که صلاحیت او طبق این قانون احراز شده فوت کند، انتخابات به مدت دو هفته به تأخیر می افتد. اگر در فاصله دور نخست و دور دوم نیز یکی از دو نفر حائز اکثریت دور نخست فوت کند، انتخابات برای دو هفته تمدید می شود.

اصل ۱۲۱- رئیس جمهور در مجلس شورای اسلامی در جلسه ای که با حضور رئیس قوه قضاییه و اعضای شورای نگهبان تشکیل می شود به ترتیب زیر سوگند یاد می کند و سوگندنامه را امضاء می نماید. بسم الله الرحمن الرحیم "من به عنوان رئیس جمهور در پیشگاه قرآن کریم و در برابر ملت ایران به خداوند قادر متعال سوگند یاد می کنم که پاسدار مذهب رسمی و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی کشور باشم و همه استعداد و صلاحیت خویش را در راه ایفای مسئولیت هایی که بر عهده گرفته ام به کار گیرم و خود را وقف خدمت به مردم و اعتلای کشور، ترویج دین و اخلاق، پشتیبانی از حق و گسترش عدالت سازم و از هر گونه خودکامگی بپرهیزم و از آزادی و حرمت اشخاص و حقوقی که قانون اساسی برای ملت شناخته است حمایت کنم.

در حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی و فرهنگی کشور از هیچ اقدامی دریغ نوزم و با استعانت از خداوند و پیروی از پیامبر اسلام و ائمه اطهار علیهم السلام قدرتی را که ملت به عنوان امانتی مقدس به من سپرده است همچون امینی پارسا و فداکار نگاهدار باشم و آن را به منتخب ملت پس از خود بسپارم."

استفساریه

سوال: رئیس جمهور طبق قانون اساسی مکلف به اجرای قانون اساسی و شرع مقدس و... است. به نظر می‌رسد که انجام این مسئولیت بدون نظارت دقیق بر ارگان‌های اجرایی (اعم از قوه قضائیه و مجریه) امکان‌پذیر نیست، بدین جهت دفتر ریاست جمهوری درصدد است به تشکیل یک واحد بازرسی ویژه اقدام کند. نظر شورای نگهبان در مورد این اقدام از جهت انطباق با قانون اساسی چیست؟

نظریه (تفسیری): آنچه از اصل ۱۱۳ و ۱۲۱ ق.ا در رابطه با اصول متعدد و مکرر قانون اساسی استفاده می‌شود، رئیس جمهور پاسدار مذهب رسمی کشور و نظام جمهوری اسلامی است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می‌شود بر عهده دارد، در رابطه با این وظایف و مسئولیت‌ها می‌تواند از مقامات مسئول اجرایی و قضایی و نظامی توضیحات رسمی بخواهد و مقامات مذکور موظفند توضیحات لازم را در اختیار ریاست جمهوری بگذارند. بدیهی است رئیس جمهوری موظف است چنانچه جریانی را مخالف مذهب رسمی کشور و نظام جمهوری اسلامی و قانون اساسی تشخیص داد اقدامات لازم را معمول دارد. بنابراین تشکیل واحد بازرسی در ریاست جمهوری با قانون اساسی مغایرت دارد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۲۸)

سوال: با توجه به مفاد سوگندنامه مذکور در اصل ۱۲۱ ق.ا آنجا که رئیس جمهور در حراست از مرزها و استقلال سیاسی و فرهنگی کشور نباید از هیچ اقدامی دریغ ورزد، در صورتی که بنا به تشخیص و نظر رئیس جمهور فردی که به عنوان سفیر فوق العاده و نماینده تام‌الاختیار دولت جمهوری اسلامی ایران پیشنهاد می‌شود، از صلاحیت و اهلیت کامل برای احراز چنین نمایندگی برخوردار نباشد، آیا در این صورت امضاء نمایندگی یاد شده با مفاد سوگندنامه منافاتی ندارد؟

نظریه (تفسیری): آنچه از عبارت سوگندنامه استفاده می‌شود این است که رئیس جمهور باید در تمام اقدامات و وظایف و مسئولیت‌هایی که عهده‌دار است حفظ و حراست از مرزها و استقلال سیاسی و اقتصادی کشور و سایر اموری را که در سوگندنامه بیان شده است را مراعات نماید ولی چنانچه در موردی احراز نماید که امضاء او موجب عوایب سوء و بروز خطراتی برای مرزها و سایر مصالح عالییه اسلام و نظام جمهوری اسلامی می‌شود، شرعاً باید از امضا خودداری نماید و خودداری او از امضا، حنث قسم (شکستن قسم) نمی‌باشد.

اصل ۱۲۲ - رئیس جمهور در حدود اختیارات و وظایفی که به موجب قانون اساسی و یا قوانین عادی به عهده دارد در برابر ملت و رهبر و مجلس شورای اسلامی مسئول است.

اصل ۱۲۳- رئیس جمهور موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همه‌پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد.

اصل ۱۲۴- رئیس جمهور می‌تواند برای انجام وظایف قانونی خود معاونانی داشته باشد. معاون اول رئیس جمهور با موافقت وی اداره هیأت وزیران و مسئولیت هماهنگی سایر معاونت‌ها را به عهده خواهد داشت.

اصل ۱۲۵- امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، موافت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس جمهور یا نماینده قانونی او است.

استفساریه

نظریه (تفسیری): ارسال نامه درخواست کار به کشور خارجی چون متضمن قرارداد و تعهدی نیست، مشمول اصل ۱۲۵ ق.۱ نمی‌باشد و نیاز به تصویب مجلس شورای اسلامی ندارد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): مستفاد از اصل ۱۲۵ ق.۱ این است که امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها و ... با امضای رئیس جمهور یا نماینده قانونی اوست و سند قرارداد با امضای رئیس جمهور یا نماینده قانونی او رسمیت خواهد یافت.

اصل ۱۲۶- رئیس جمهور مسئولیت امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را مستقیماً بر عهده دارد و می‌تواند اداره آنها را به عهده دیگری بگذارد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): تفویض مسئولیت امور مذکور در اصل ۱۲۶ ق.۱ به سازمان خاصی بدون تفویض اختیار از سوی رئیس جمهور مغایر اصل مذکور است، لکن الزام رئیس جمهور به اجرای آن امور از طریق تشکیلات خاص قانونی منعی ندارد.

استفساریه (مرتبط با اصول ۱۲۷ و ۱۳۸)

نظریه (تفسیری): ۱- وزرا از زمان اختتام دوره ریاست جمهوری تا رأی اعتماد به وزرای جدید کماکان بر مسئولیت خود باقی می‌مانند.

۲- وزرای موجود در فاصله مزبور بر مسئولیت خود باقی هستند و تشکیل و تصمیم‌گیری هیأت وزیران تحت نظر ریاست جمهوری جدید میسر است.

۳- معاونان رئیس جمهور به عنوان معاون به کار خود ادامه می دهند لکن در آن قسمت که مربوط به اداره امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی است، اداره کار منوط به نوعی موافقت رئیس جمهور می باشد.

۴- کلیه تصمیمات نمایندگان ویژه رئیس جمهور که به استناد اصل ۱۲۷ ق.ا انتخاب شده اند در این مدت نافذ نمی باشد.

۵- با تأیید ریاست جمهوری جدید، تشکیل کمیسیون های متشکل از وزرای موضوع اصل ۱۳۸ ق.ا در فاصله زمانی مزبور مجاز و تصمیماتشان لازم الاجرا است.

اصل ۱۲۷- رییس جمهور می تواند در موارد خاص، بر حسب ضرورت با تصویب هیأت وزیران نماینده، یا نمایندگان ویژه با اختیارات مشخص تعیین نماید. در این موارد تصمیمات نماینده یا نمایندگان مذکور در حکم تصمیمات رییس جمهور و هیأت وزیران خواهد بود.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۳۷)

نظریه (تفسیری): مجلس شورای اسلامی می تواند از رئیس جمهور و یا وزرا صرفاً در خصوص وظایفی که قانوناً بر عهده دارند و به دیگری تفویض کرده اند سوال کند. البته اگر مجلس مستقیماً کاری را به عهده غیر رئیس جمهور و وزیر بگذارد، حق سوال در این مورد را از رئیس جمهور یا وزیر ندارد کما اینکه حق سوال از مسئولین مزبور را نیز ندارد، اگرچه حق تحقیق و تفحص در همه امور کشور و در صورت لزوم درخواست رسیدگی از قوه قضائیه را دارد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۳۸)

نظریه (تفسیری): اصل ۱۲۷ ق.ا مربوط به امور اجرایی است و شامل تصویب نامه ها و آیین نامه ها و اساسنامه ها نمی شود و منحصرأ شامل تصمیمات خواهد بود لکن تصویب نامه هیأت وزیران که طی آن نماینده یا نمایندگانی با اختیارات مشخص تعیین می نماید از مصادیق تصویب نامه ذیل اصل ۱۳۸ ق.ا می باشد و لازم است این تصویب نامه ها ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی برسد تا در صورتی که آن ها را برخلاف قوانین بدانند، با ذکر دلیل برای تجدیدنظر به هیأت وزیران بفرستند.

اصل ۱۲۸- سفیران به پیشنهاد وزیر امور خارجه و تصویب رییس جمهور تعیین می شوند. رییس جمهور استوارنامه سفیران را امضاء می کند و استوارنامه سفیران کشورهای دیگر را می پذیرد.

اصل ۱۲۹- اعطای نشانهای دولتی با رییس جمهور است.

اصل ۱۳۰- رییس جمهور استعفای خود را به رهبر تقدیم می کند و تا زمانی که استعفای او پذیرفته نشده است به انجام وظایف خود ادامه می دهد.

اصل ۱۳۱- در صورت فوت، عزل، استعفاء، غیبت یا بیماری بیش از دو ماه رییس جمهور و یا در موردی که مدت ریاست جمهوری پایان یافته و رییس جمهور جدید بر اثر موانعی هنوز انتخاب نشده و یا امور دیگری از این قبیل، معاون اول رییس جمهور با موافقت رهبری اختیارات و مسئولیت‌های وی را بر عهده می‌گیرد و شورایی متشکل از رییس مجلس و رییس قوه قضاییه و معاون اول رییس جمهور موظف است ترتیبی دهد که حداکثر ظرف مدت پنجاه روز رییس جمهور جدید انتخاب شود، در صورت فوت معاون اول و یا امور دیگری که مانع انجام وظایف وی گردد و نیز در صورتی که رییس جمهور معاون اول نداشته باشد مقام رهبری فرد دیگری را به جای او منصوب می‌کند.

اصل ۱۳۲- در مدتی که اختیارات و مسئولیتهای رییس جمهور بر عهده معاون اول یا فرد دیگری است که به موجب اصل یکصد و سی و یکم منصوب می‌گردد، وزراء را نمی‌توان استیضاح کرد یا به آنان رأی عدم اعتماد داد و نیز نمی‌توان برای تجدید نظر در قانون اساسی و یا امر همه‌پرسی اقدام نمود.

اصل ۱۳۳- وزراء توسط رییس جمهور تعیین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می‌شوند. با تغییر مجلس، گرفتن رأی اعتماد جدید برای وزراء لازم نیست. تعداد وزیران و حدود اختیارات هر یک از آنان را قانون معین می‌کند.

استفساریه

سوال: آیا با تغییر اساسی در وظایف و اختیارات هر یک از وزارتخانه‌ها، معرفی وزیر جدید به مجلس و أخذ رأی اعتماد برای وی از جمله تکالیف رئیس جمهور می‌باشد یا خیر؟

آیا عنوان و وظایف و اختیارات وزارتخانه جدیدی که با ادغام دو یا چند وزارتخانه یا انتزاع بخشی از وظایف یکی از آنها تشکیل می‌گردد، باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد یا از اختیارات رئیس جمهور و یا هیأت وزیران می‌باشد؟

نظریه (تفسیری): هرگونه تغییر در وظایف و اختیارات قانونی هر یک از وزارتخانه‌ها و نیز ادغام دو یا چند وزارتخانه، باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد و تا قبل از تصویب مجلس، تغییری در مسئولیت و اختیارات وزیران و وزارتخانه‌های قبلی به وجود نخواهد آمد.

وزیر وزارتخانه‌های جدید یا ادغام شده، در هر صورت وزیر جدید محسوب شده و نیاز به أخذ رأی اعتماد از مجلس شورای اسلامی دارد.

اصل ۱۳۴- ریاست هیأت وزیران با رییس جمهور است که بر کار وزیران نظارت دارد و با اتخاذ تدابیر لازم به هماهنگ ساختن تصمیم‌های وزیران و هیأت دولت می‌پردازد و با همکاری وزیران، برنامه و خط‌مشی دولت را تعیین و قوانین را اجرا می‌کند. در موارد اختلاف نظر و یا تداخل در وظایف قانونی دستگاه‌های دولتی در صورتی که نیاز به تفسیر یا تغییر قانون نداشته باشد،

تصمیم هیأت وزیران که به پیشنهاد رییس جمهور اتخاذ می شود لازم الاجرا است. رییس جمهور در برابر مجلس مسئول اقدامات هیأت وزیران است.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۳۸)

نظریه (تفسیری): از اصل ۱۳۴ ق.ا استفاده می شود که در هر یک از موارد اختلاف، هیأت وزیران مرجع اتخاذ تصمیم است و لاغیر، مگر در واگذاری تصویب برخی از امور مربوط به وظایف دولت به کمیسیون های متشکل از چند وزیر (به موجب اصل ۱۳۸ ق.ا)

اصل ۱۳۵- وزراء تا زمانی که عزل نشده اند و یا بر اثر استیضاح یا درخواست رأی اعتماد، مجلس به آنها رأی عدم اعتماد نداده است در سمت خود باقی می مانند. استعفای هیأت وزیران یا هر یک از آنان به رییس جمهور تسلیم می شود و هیأت وزیران تا تعیین دولت جدید به وظایف خود ادامه خواهند داد. رییس جمهور می تواند برای وزارتخانه هایی که وزیر ندارند حداکثر برای مدت سه ماه سرپرست تعیین نماید.

استفساریه

نظریه (تفسیری): رییس جمهور نمی تواند شخصاً سرپرستی وزارتخانه هایی که وزیر ندارند را بر عهده بگیرد.

استفساریه

سوال: با توجه به قسمت اخیر اصل ۱۳۵ ق.ا؛

۱- آیا رئیس جمهور تنها برای یک بار می تواند برای وزارتخانه ای که وزیر ندارد به مدت سه ماه سرپرست تعیین کند یا اینکه بیش از یک بار و به دفعات می تواند سرپرست تعیین کند ولی قید سه ماه یک بار رعایت شود؟

۲- چنانچه مدت سرپرستی بیش از سه ماه طول کشید آیا سرپرست منعزل است یا وظیفه و اختیار و مسئولیت دارد؟

۳- در مدتی که وزارتخانه وزیر یا سرپرست ندارد، مسئولیت وزارتخانه به عهده چه شخصی است؟

۴- مدت زمان سه ماه از زمانی شروع می شود که وزارتخانه وزیر ندارد و یا از زمانی که سرپرست ابلاغ سرپرستی می گیرد؟

۵- چنانچه وزیر توسط رئیس جمهور معرفی شد و به علت عدم رأی اعتماد مجلس شورای اسلامی انتخاب وزیر بیش از سه ماه به درازا کشید، تکلیف چیست؟

۶- اگر رئیس جمهور در مهلت مناسب سرپرست معرفی نکرد، چه وضعیتی دارد؟

نظریه (تفسیری): در پاسخ به سوال اول؛ مطابق اصل ۱۳۵ ق.ا تعیین سرپرست برای بیش از یک سه ماه امکان پذیر نمی باشد، لیکن در مدت سه ماه مذکور رئیس جمهور می تواند به دفعات سرپرست تعیین کند.

راجع به سایر موارد مطروحه در نامه فوق‌الذکر، شورای نگهبان به نظر تفسیری نرسید.

استفساریه

سوال: با توجه به اصول ۸۹ و ۱۳۲ و ۱۳۵ ق.ا.تقاضا دارد شورای نگهبان معین نماید که چنانچه هیأت وزیران یا هر یک از وزرا مورد استیضاح واقع شوند، مجلس شورای اسلامی؛ الف) باید به آن‌ها رأی عدم اعتماد بدهد، به نحوی که در اصول ۸۹ و ۱۳۲ و ۱۳۵ ق.ا. به صراحت ذکر شده و یا ب) باید رأی اعتماد بدهد، همانطور که در اصل ۸۷ و ۱۳۳ و ۱۳۶ ق.ا. آورده است؟

نتیجه یا ثمره بحث در تعداد آراء لازم برای ابقای هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح و یا کناره‌گیری آن‌ها، پس از استیضاح ظاهر می‌شود، بدین معنی که اگر پس از استیضاح مقرر باشد که به وزیر یا وزیران مورد استیضاح، رأی اعتماد داده شود، باید نصف به اضافه یک آراء نمایندگان حاضر در مجلس به نفع وزیر (مثبت) باشد و آراء ممتنع جزء آرای مخالف محسوب گردد. حال آنکه اگر مقرر باشد که به وزیر یا وزیران مورد استیضاح رأی عدم اعتماد داده شود، باید نصف به اضافه یک آراء نمایندگان حاضر در مجلس به ضرر وزیر (منفی) باشد و آراء ممتنع جزء آراء منفی به حساب نیاید.

نظریه (تفسیری): با توجه به صراحت اصل ۱۳۵ ق.ا. که ملاک کنار گذاشتن وزرا را در مورد استیضاح، رأی عدم اعتماد مجلس شورای اسلامی دانسته است و با عنایت به استصحاب اعتماد ابراز شده به وزرا از سوی مجلس در آغاز کار آن‌ها، هیأت وزیران یا وزیر مورد استیضاح هنگامی عزل می‌شود که اکثریت نمایندگان رأی عدم اعتماد بدهند و صرف احراز رأی اعتماد اکثریت موجب عزل نمی‌گردد.

اصل ۱۳۶ - رئیس جمهور می‌تواند وزراء را عزل کند و در این صورت باید برای وزیر یا وزیران جدید از مجلس رأی اعتماد بگیرد، و در صورتی که پس از ابراز اعتماد مجلس به دولت نیمی از هیأت وزیران تغییر نماید باید مجدداً از مجلس شورای اسلامی برای هیأت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

استفساریه

سوال: ۱. آیا کلمه «تغییر» در اصل ۱۳۶ ق.ا. شامل استیضاح و رأی عدم اعتماد به وزیر، فوت وزیر، ایجاد وزارتخانه جدید و یا ادغام چند وزارتخانه می‌گردد؟

۲. در صورتی که ادغام وزارتخانه‌ها تغییر محسوب شود، آیا ادغام چند وزارتخانه، یک تغییر محسوب می‌گردد یا چند تغییر؟

نظریه (تفسیری): استیضاح و رأی عدم اعتماد به وزیر و فوت وزیر، تغییر محسوب می‌شود و در خصوص سایر موارد سوال معموله، این شورا به نظر تفسیری نرسید. پاسخ به سوال دوم نیز با توجه به پاسخ به سوال اول موضوعاً منتفی است.

نظریه (تفسیری): ۱. قسمت اخیر اصل ۱۳۶ ق. ۱ (و در صورتی که ...)، منحصر به موردی نیست که تغییر نیمی از اعضای هیأت وزیران دفعته واحده صورت پذیرفته باشد بلکه به هر ترتیبی پس از زمان ابراز اعتماد مجلس به دولت این تغییر حاصل شود، مشمول اصل فوق الذکر است و دولت باید مجدداً از مجلس تقاضای رأی اعتماد کند.

۲. در صورتی که تعداد اعضای هیأت وزیران افزایش یافته باشد، ملاک احتساب، تغییر نیمی از اعضاء وضع حاضر هیأت وزیران است یعنی هر زمان با توجه به تعداد اعضای هیأت وزیران در همان حال، چنانچه ملاحظه شد نیمی از اعضای آن تغییر یافته‌اند، تقاضای رأی اعتماد مجدد از مجلس لازم است.

اصل ۱۳۷ - هر یک از وزیران مسئول وظایف خاص خویش در برابر رئیس جمهور و مجلس است و در اموری که به تصویب هیأت وزیران می‌رسد مسئول اعمال دیگران نیز هست.

اصل ۱۳۸ - علاوه بر مواردی که هیأت وزیران یا وزیری مأمور تدوین آیین‌نامه‌های اجرایی قوانین می‌شود، هیأت وزیران حق دارد برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین و تنظیم سازمان‌های اداری به وضع تصویب‌نامه و آیین‌نامه پردازد. هر یک از وزیران نیز در حدود وظایف خویش و مصوبات هیأت وزیران حق وضع آیین‌نامه و صدور بخشنامه را دارد ولی مفاد این مقررات نباید با متن و روح قوانین مخالف باشد. دولت می‌تواند تصویب برخی از امور مربوط به وظایف خود را به کمیسیون‌های مشتمل از چند وزیر واگذار نماید. مصوبات این کمیسیون‌ها در محدوده قوانین پس از تأیید رئیس جمهور لازم‌الاجرا است. تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیون‌های مذکور در این اصل، ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می‌رسد تا در صورتی که آنها را بر خلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدید نظر به هیأت وزیران بفرستد.

نظریه (تفسیری): کلمه «قوانین» مذکور در ذیل اصل ۱۳۸ ق. ۱ شامل قانون اساسی نمی‌شود.

نظریه (تفسیری): ارجاع تصویب آیین‌نامه به کمیسیون یا کمیسیون‌های مجلس (حتی در خود قانون و از طرف مجلس)، خلاف اصل ۱۳۸ ق. ۱ است.

نظریه (تفسیری): همانطور که مصوبات دولت خارج از موارد چهارگانه مذکور در اصل ۱۳۸ ق. ۱ (۱. اجرای قوانین ۲. انجام وظایف اداری ۳. تأمین اجرای قوانین ۴. تنظیم سازمان‌های اداری)، برخلاف قانون اساسی و خارج از حدود و اختیارات دولت است، رسیدگی به اینگونه مصوبات هم خارج از اختیارات ریاست مجلس است.

سوال: ۱. با توجه به اینکه طبق اصل ۱۳۸ ق.ا، تنظیم آیین‌نامه‌های اجرایی توسط هیأت وزیران یا هر یک از وزیران و یا کمیسیون‌های وزرا صورت می‌پذیرد (و همچنین با عنایت به اصول ۵۷ و ۱۵۶ و ۱۵۷ و ۱۵۸ ق.ا)، آیا آیین‌نامه‌های مصوب رئیس قوه قضائیه می‌تواند متضمن تکلیفی برای دستگاه‌های اجرایی از جمله اوامر، نواهی در امور اجرایی یا نحوه توزیع وظایف اجرایی و اعتبارات مصوب دستگاهی باشد؟

۲. در مواردی که به موجب قانون عادی تصویب آیین‌نامه اجرایی به مرجعی غیر از هیأت وزیران سپرده شده است، آیا دولت می‌تواند به استناد اصل ۱۳۸ ق.ا در همان موضوع و به منظور هماهنگی دستگاه‌های اجرایی در انجام وظایف اداری و یا تامین اجرای همان قانون، آیین‌نامه یا تصویب‌نامه وضع نماید؟

نظریه (تفسیری): بدیهی است **رئیس قوه قضائیه نمی‌تواند برای دستگاه‌های خارج از این قوه آیین‌نامه وضع نماید** اما می‌تواند در حدود اختیارات مذکور در قانون اساسی آیین‌نامه تصویب کند، در این صورت **آیین‌نامه مصوب ایشان برای همه دستگاه‌ها لازم‌الاتباع است.**

اصل ۱۳۹ - صلح دعاوی راجع به اموال عمومی و دولتی یا ارجاع آن به داوری در هر مورد، موکول به تصویب هیأت وزیران است و باید به اطلاع مجلس برسد. در مواردی که طرف دعوی خارجی باشد و در موارد مهم داخلی باید به تصویب مجلس نیز برسد. موارد مهم را قانون تعیین می‌کند.

نظریه (مشورتی): اصل ۱۳۹ ق.ا شامل **اموال شرکت‌های دولتی** نیز می‌شود.

سوال: نظر به اینکه وزارت اقتصاد به نمایندگی از طرف دولت به موجب موافقت‌نامه مورخ بهمن ۱۳۵۳ مبلغ یک میلیارد دلار به کمیساریای انرژی اتمی فرانسه وام داده است و مفاد ماده ۱۰ موافقت‌نامه مزبور مقرر می‌دارد: «کلیه اختلافاتی که در ارتباط با این موافقت‌نامه بروز نماید تحت مقررات سازش و داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی توسط یک یا چند داور حل و فصل گردد» و این وزارت پس از امتناع طرف مقابل از بازپرداخت اصل و بهره‌های متعلقه، برای احقاق حق و وصول مطالبات خویش به دیوان داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی مراجعه کرده است اما کمیساریای انرژی اتمی فرانسه در برابر دعوای مطروحه در دیوان مذکور، ضمن مدافعات در مورد عدم پرداخت دین، به استناد مقررات اصل ۱۳۹ قانون اساسی ایران ایراد به نمایندگی خواهان در طرح دعوی مزبور نموده است، لذا سوال این است که رعایت مقررات اصل ۱۳۹ ق.ا در خصوص موافقت‌نامه مذکور که پیش از انقلاب و قبل از تصویب قانون اساسی منعقد گردیده، ضرورت دارد یا خیر؟

نظریه (مشورتی): بر حسب اطلاق اصل ۱۳۹ ق.ا در مورد موافقت‌نامه‌های پیش از پیروزی انقلاب اسلامی هر چند در آن‌ها ارجاع به داوری پیش‌بینی شده باشد، مقررات اصل مذکور باید رعایت شود.

میثم احمدی

سوال: با عنایت به اصل لزوم قراردادهای و با توجه به ماده ۱۰ موافقت‌نامه مذکور، نسبت به امکان الزام کمیساریای انرژی اتمی فرانسه و سایر اطراف خارجی در قراردادهای مشابه که قبل از تصویب قانون اساسی منعقد گردیده به اجرای مصوبات مجلس شورای اسلامی که مغایر با قراردادهای منعقد مزبور یا به صورت شرط و قیدی علاوه بر مفاد آن قراردادهای باشد اعلام نظر فرمایند؟

پاسخ شورای نگهبان (نظریه نیست): نظر به اینکه قوانین جاریه کشور در صورتی از لحاظ قانون اساسی منع اجرایی دارد که با قانون اساسی مغایرت داشته باشد و نظر به اینکه در مواردی که شمول هر یک از اصول قانون اساسی نسبت به قوانین جاریه به تفسیر شورای نگهبان نیاز داشته باشد، مادام که شورای نگهبان نظر تفسیری نداده باشد آن قوانین منع اجرایی ندارد و جواز اجراء آن قوانین به اصل خود باقی است و نظر به اینکه در مورد شمول اصل ۱۳۹ ق.ا. نسبت به قرارداد مورد سوال، شورای نگهبان به نظر تفسیری نرسیده، ارجاع به داوری از طرف دولت بدون کسب مجوز از مجلس شورای اسلامی با قانون اساسی مغایرت ندارد.

اصل ۱۴۰ - رسیدگی به اتهام رئیس جمهور و معاونان او و وزیران در مورد جرائم عادی با اطلاع مجلس شورای اسلامی در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام می‌شود.

استفساریه

پاسخ (نظریه نیست): ارتکاب جرم در حین یا به سبب انجام وظیفه، وصف عادی بودن آن را از میان نمی‌برد و رسیدگی به جرائم عادی (نه سیاسی، نظامی، مطبوعاتی و ...) ارتكابی رئیس جمهور، نخست وزیر (در حال حاضر معاونان رئیس جمهور) و وزرا چه در حین یا به سبب انجام وظیفه باشد یا نباشد، با اطلاع مجلس شورای اسلامی در دادگاه‌های عمومی دادگستری انجام می‌شود.

اصل ۱۴۱ - رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و کارمندان دولت نمی‌توانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگر در موسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا موسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای اسلامی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیأت مدیره انواع مختلف شرکتهای خصوصی، جز شرکتهای تعاونی ادارات و موسسات برای آنان ممنوع است. سمتهای آموزشی در دانشگاه‌ها و موسسات تحقیقاتی از این، حکم مستثنی است.

استفساریه

نظریه (تفسیری): عضویت وزرا و کارمندان دولت در هیأت امانت و موسسات خصوصی و یا دولتی (از جمله عضویت در هیأت امانت دانشگاه‌ها و مدارس غیرانتفاعی) به لحاظ اینکه سمت‌های مذکور، شغل سازمانی تلقی نمی‌گردد، مغایرتی با اصل ۱۴۱ ق.ا. ندارد.

نظریه (تفسیری): ۱. ریاست دانشگاه، نظر به اینکه سمت اداری محسوب می شود مانع از اشتغال به سمت نمایندگی مجلس است.

۲. عضویت در هیأت های بازسازی و گزینش برای نمایندگان مجلس در صورتی که مشاغل سازمانی تحت عناوین مذکور پیش بینی شده باشد و نماینده با عضویت در هیأت های مزبور کارمند دولت محسوب شود، مانع از اشتغال او به نمایندگی مجلس است.

۳. نهادها و ارگان ها و بنیادهای انقلابی که دولت بودجه آن ها را تامین می نماید و مسئولیت های اجرایی بر حسب قانون عهده دار می باشند، دولتی محسوب می شوند و کارمندی آن ها کارمندی دولت می باشد و مانع از اشتغال به نمایندگی است و چنانچه در رابطه با خدماتی که می نمایند، مسئولیت های اجرایی قانونی ندارند، کارمندی آن ها کارمندی دولت محسوب نمی گردد هر چند دولت به آن ها کمک مالی بنماید.

سوال: آیا کارکنان دولت به عنوان مدیرعامل یا عضو هیأت مدیره بنیادهای فرهنگی که کاملاً غیر اقتصادی هستند و این فعالیت نیز غیر مستمر است، می توانند فعالیت داشته باشند؟

لازم به ذکر است که شورای نگهبان قبلاً عضویت در هیأت امنای این نوع موسسات را مغایر با اصل ۱۴۱ ق.ا نشناخته است.

نظریه (تفسیری): عضویت به عنوان هیأت مدیره و یا مدیرعامل موسسات فرهنگی غیر دولتی و غیر عمومی و موسساتی که سرمایه آن تماماً یا جزئاً متعلق به دولت و موسسات عمومی نیست و نیز شرکت دولتی یا خصوصی محسوب نشوند، **مشمول اصل ۱۴۱ ق.ا نمی باشد.**

پاسخ: شورای نگهبان در خصوص اینکه آیا عضویت در شورای نگهبان شغل محسوب می شود و مصداق اصل ۱۴۱ ق.ا می باشد یا خیر، به نظر تفسیری نرسید.

سوال: با توجه به اینکه رئیس دیوان محاسبات کشور بر اساس پیشنهاد کمیسیون دیوان محاسبات و بودجه و امور مالی مجلس و رأی مجلس شورای اسلامی انتخاب می شود و نظر به اینکه تعدادی از نمایندگان مجلس در صدد معرفی یک نفر از نمایندگان جهت تصدی این پست با حفظ سمت نمایندگی می باشند، نظر شورای نگهبان در این خصوص چیست؟

نظریه (تفسیری): چون رئیس دیوان محاسبات کشور کارمند دولت محسوب می‌شود لذا با حفظ سمت نمایندگی مجلس شورای اسلامی نمی‌تواند در دیوان محاسبات انجام وظیفه نماید و موضوع با اصل ۱۴۱ ق.ا.مغایر شناخته شد.

استفساریه

نظریه: استخدام نمایندگان و تبدیل وضع آنان به شرط عدم اشتغال در دستگاه موضوع استخدام، مغایرتی با قانون اساسی ندارد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): ممنوعیت دو شغل داشتن اعم از موظف بودن است و در مورد موسسات و سازمان‌های تابعه وزارتخانه‌ها و ادارات دولتی اگر آن موسسات ضمیمه وزارتخانه یا اداره باشد، به طوری که تصدی و سرپرستی آن جزء وظایف وزیر یا مدیر یا رئیس مربوط باشد و تعیین مسئول دیگر برای آن قانوناً منتفی باشد، تصدی آن مغایر قانون اساسی نیست ولی اگر تصدی سازمان یا موسسه با حفظ استقلال آن، برای شخص وزیر یا رئیس یا مدیر به عنوان رئیس یا سرپرست آن واحد باشد، مخالف قانون اساسی است.

اصل ۱۴۲ - دارایی رهبر، رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت، توسط رئیس قوه قضاییه رسیدگی می‌شود که بر خلاف حق، افزایش نیافته باشد.

اصل ۱۴۳ - ارتش جمهوری اسلامی ایران پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام جمهوری اسلامی کشور را بر عهده دارد.

اصل ۱۴۴ - ارتش جمهوری اسلامی ایران باید ارتشی اسلامی باشد که ارتشی مکتبی و مردمی است و باید افرادی شایسته را به خدمت بپذیرد که به اهداف انقلاب اسلامی مومن و در راه تحقق آن فداکار باشند.

استفساریه

سوال: آیا نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران می‌توانند اقلیت‌های رسمی را استخدام نمایند یا تنها باید افراد مسلمان را به استخدام درآورند؟

نظریه (تفسیری): در استخدام پرسنل ارتش باید شرط اسلام مذکور باشد.

سوال: با توجه به اینکه نیروهای مسلح به منظور تأمین نیاز پرسنلی خود مستمراً از طریق استخدام و نیز اعزام به خدمت وظیفه، افرادی را به کار می‌گیرد و نظر به اینکه افراد مزبور از قشرهای مسلمان، اقلیت‌های شناخته شده در قانون اساسی، بهائیان و امثال آن و نیز پیروان مرام کمونیسم می‌باشند، استخدام کدام یک از اقشار فوق در نیروهای مسلح مجاز است؟ همچنین کدام یک از اقشار فوق می‌توانند به عنوان خدمت وظیفه در نیروهای مسلح وارد گردند؟

نظریه (تفسیری): در استخدام برای نیروهای مسلح طبق اصل ۱۴۴ ق.ا، افراد **مکتبی و مومن به اهداف انقلاب** باید استخدام شوند و نسبت به خدمت وظیفه اقلیت‌ها از جهت **قانون منعی نیست**. هر نوع که وضع ارتش و مصالح عالی آن اقتضاء دارد اقدام نمایید.

اصل ۱۴۵ - هیچ فرد خارجی به عضویت در ارتش و نیروهای انتظامی کشور پذیرفته نمی‌شود.

اصل ۱۴۶ - استقرار هر گونه پایگاه نظامی خارجی در کشور هر چند به عنوان استفاده‌های صلح‌آمیز باشد ممنوع است.

اصل ۱۴۷ - دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی، و جهاد سازندگی، با رعایت کامل موازین عدل اسلامی استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی آسیبی وارد نیاید.

اصل ۱۴۸ - هر نوع بهره‌برداری شخصی از وسایل و امکانات ارتش و استفاده شخصی از افراد آنها به صورت گماشته، راننده شخصی و نظایر اینها ممنوع است.

اصل ۱۴۹ - ترفیع درجه نظامیان و سلب آن به موجب قانون است.

اصل ۱۵۰ - سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در نخستین روزهای پیروزی این انقلاب تشکیل شد، برای ادامه نقش خود در نگهبانی از انقلاب و دستاوردهای آن پابرجا می‌ماند. حدود وظایف و قلمرو مسئولیت این سپاه در رابطه با وظایف و قلمرو مسئولیت نیروهای مسلح دیگر با تأکید بر همکاری و هماهنگی برادرانه میان آنها به وسیله قانون تعیین می‌شود.

اصل ۱۵۱ - به حکم آیه کریمه "واعدوا لهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوکم و آخرین من دونهم لاتعلمونهم الله یعلمهم" دولت موظف است برای همه افراد کشور برنامه و امکانات آموزش نظامی را بر طبق موازین اسلامی فراهم نماید، به طوری که همه افراد همواره توانایی دفاع مسلحانه از کشور و نظام جمهوری اسلامی ایران را داشته باشند، ولی داشتن اسلحه باید با اجازه مقامات رسمی باشد.

فصل دهم: سیاست خارجی

اصل ۱۵۲- سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هر گونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.

اصل ۱۵۳- هر گونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است.

اصل ۱۵۴- جمهوری اسلامی ایران سعادت انسان در کل جامعه بشری را آرمان خود می‌داند و استقلال و آزادی و حکومت حق و عدل را حق همه مردم جهان می‌شناسد. بنابراین در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند.

اصل ۱۵۵- دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین ایران خائن و تبه‌کار شناخته شوند.

فصل یازدهم: قوه قضائیه

اصل ۱۵۶- قوه قضائیه قوه‌ای است مستقل که پشتیبان حقوق فردی و اجتماعی و مسئول تحقق بخشیدن به عدالت و عهده‌دار وظایف زیر است:

۱- رسیدگی و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات، شکایات، حل و فصل دعاوی و رفع خصومات و اخذ تصمیم و اقدام لازم در آن قسمت از امور حسبه، که قانون معین می‌کند.

۲- احیای حقوق عامه و گسترش عدل و آزادی‌های مشروع

۳- نظارت بر حسن اجرای قوانین

۴- کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمین و اجرای حدود و مقررات مدون جزایی اسلام

۵- اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین

استفساریه

سوال: ارتباط سازمانی و تشکیلاتی پلیس قضائی به کدام یک از دو قوه مجریه یا قضائیه باید باشد؟ (در حال حاضر منحل شده)

نظریه (مشورتی): مرتبط و وابسته نمودن پلیس قضائی از لحاظ سازمانی و تشکیلاتی به قوه قضائیه مغایرتی با اصول قانون اساسی ندارد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۷۴)

سوال: نظر شورای نگهبان در مورد حدود و نحوه نظارت قوه قضائیه بر حسن اجرای قوانین؟

نظریه (تفسیری): بر حسب بند ۳ اصل ۱۵۶ ق.ا قوه قضائیه نظارت بر حسن اجرای قوانین دارد. بنا بر این اصل می‌تواند در موارد تخلف در اجرای قوانین به مقامات مسئول **اخطار** کند و مقامات مسئول موظفند به اخطارات قوه قضائیه که به موجب اصل ۱۷۴ ق.ا انجام می‌شود **نوجه** نمایند و در صورت عدم توجه، از قانون اساسی تخلف نموده‌اند و ترتیب و حدود این وظایف در قانون عادی نیز بیان شده است.

اصل ۱۵۷- به منظور انجام مسئولیت‌های قوه قضائیه در کلیه امور قضایی و اداری و اجرایی **مقام رهبری** یک نفر مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی و مدیر و مدبر را برای مدت **پنج سال** به عنوان **رییس قوه قضائیه** تعیین می‌نماید که عالیترین مقام قوه قضائیه است.

اصل ۱۵۸- وظایف رییس قوه قضائیه به شرح زیر است :

- ۱- ایجاد تشکیلات لازم در دادگستری به تناسب مسئولیت‌های اصل یکصد و پنجاه و ششم
- ۲- تهیه لوایح قضایی متناسب با جمهوری اسلامی
- ۳- استخدام قضات عادل و شایسته و عزل و نصب آنها و تغییر محل مأموریت و تعیین مشاغل و ترفیع آنان و مانند اینها از امور اداری، طبق قانون.

استفساریه

نظریه (تفسیری): ۱. فرق لوایح قضایی و غیر قضایی مربوط به **محتوای آن** است و محتوای لوایح قضایی را فصل یازدهم قانون اساسی به ویژه اصول ۱۵۶ و ۱۵۷ و ۱۵۸ ق.ا و موضوعات مربوط به آنها در اصول دیگر فصل یازدهم و سایر اصول مربوط به امور قضایی معین می‌کند.

۲. **هیأت دولت نمی‌تواند مستقلاً لایحه قضایی تنظیم نموده** و آن را به مجلس شورای اسلامی جهت تصویب نهایی ارسال نماید.

۳. لوایح قضایی که توسط رییس قوه قضائیه تهیه و به دولت ارسال می‌شود، به مجلس شورای اسلامی تقدیم می‌گردد. هرگونه تغییر مربوط به امور قضایی در اینگونه لوایح فقط با جلب موافقت **رییس قوه قضائیه** مجاز می‌باشد.

استفساریه (مرتبط با اصل ۱۶۰)

نظریه (تفسیری): آنچه مربوط به وظایف وزیر دادگستری مذکور در اصل ۱۶۰ ق.ا است مشمول اصل ۱۵۸ ق.ا خواهد بود. این تشکیلات باید به تصویب رئیس قوه قضائیه برسد و اعتبارات آن باید از طرف قوه قضائیه تأمین شود.

آنچه مربوط به وظایف وزارتی وزیر دادگستری و نیز وظایفی است که هیأت دولت به عهده وی واگذار کرده، مشمول اصل ۱۵۸ ق.ا نیست و تشکیلات آن باید به تصویب دولت برسد.

اصل ۱۵۹- مرجع رسمی تظلمات و شکایات، **دادگستری** است. تشکیل دادگاه‌ها و تعیین صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است.

اصل ۱۶۰- وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوطه به روابط قوه قضائیه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و از میان کسانی که **رئیس قوه قضائیه** به **رئیس جمهور** پیشنهاد می‌کند انتخاب می‌گردد.

رئیس قوه قضائیه می‌تواند اختیارات تام مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی **غیر قضات** را به **وزیر دادگستری** تفویض کند. در این صورت وزیر دادگستری دارای همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای وزراء به عنوان عالیترین مقام اجرایی پیش‌بینی می‌شود.

اصل ۱۶۱- دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسئولیتهایی که طبق قانون به آن محول می‌شود بر اساس ضوابطی که **رئیس قوه قضائیه** تعیین می‌کند تشکیل می‌گردد.

استفساریه

سوال: ۱. دیوان عالی کشور در اصل ۱۶۱ ق.ا شامل دادرسی دیوان عالی هم هست یا خیر؟

۲. در صورتی که دیوان عالی کشور شامل دادرسی دیوان هم باشد، نظارت ریاست دیوان بر محاکم نیاز به قانون دارد یا طبق همین اصل ریاست دیوان می‌تواند در عرض دادرسی دیوان نظارت بر محاکم داشته باشد؟

نظریه (تفسیری): ۱. با توجه به تشکیلات موجود، عنوان دیوان عالی کشور در اصل ۱۶۱ ق.ا شامل دادرسی دیوان عالی نیز می‌باشد.

۲. در خصوص نظارت رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل و ایجاد واحد نظارت توسط هر یک از آنان اصل ۱۶۱ ق.ا ساکت است و نیاز به قانون دارد.

اصل ۱۶۲- رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل باید مجتهد عادل و آگاه به امور قضایی باشند و رئیس قوه قضائیه با مشورت قضات دیوان عالی کشور آنها را برای مدت پنج سال به این سمت منصوب می کند.

اصل ۱۶۳- صفات و شرایط قاضی طبق موازین فقهی به وسیله قانون معین می شود.

اصل ۱۶۴- قاضی را نمی توان از مقامی که شاغل آن است بدون محاکمه و ثبوت جرم یا تخلفی که موجب انفصال است به طور موقت یا دائم منفصل کرد یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم رئیس قوه قضائیه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل. نقل و انتقال دوره ای قضات بر طبق ضوابط کلی که قانون تعیین می کند صورت می گیرد.

استفساریه

نظریه (تفسیری): استثناء مندرج در اصل ۱۶۴ ق.ا (مگر به اقتضای مصلحت جامعه با تصمیم رئیس قوه قضائیه پس از مشورت با رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل) صرفاً ناظر بر جمله دوم اصل یعنی عبارت «یا بدون رضای او محل خدمت یا سمتش را تغییر داد» می باشد و ارتباطی به جمله صدر اصل ندارد.

اصل ۱۶۵- محاکمات، علنی انجام می شود و حضور افراد بلامانع است مگر آن که به تشخیص دادگاه، علنی بودن آن منافی عفت عمومی یا نظم عمومی باشد یا در دعاوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد.

اصل ۱۶۶- احکام دادگاه ها باید مستدل و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که بر اساس آن حکم صادر شده است.

اصل ۱۶۷- قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید و نمی تواند به بهانه سکوت یا نقص یا اجمال یا تعارض قوانین مدونه از رسیدگی به دعوا و صدور حکم امتناع ورزد.

اصل ۱۶۸- رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی علنی است و با حضور هیأت منصفه در محاکم دادگستری صورت می گیرد. نحوه انتخاب، شرایط، اختیارات هیأت منصفه و تعریف جرم سیاسی را قانون بر اساس موازین اسلامی معین می کند.

اصل ۱۶۹- هیچ فعلی یا ترک فعلی به استناد قانونی که بعد از آن وضع شده است جرم محسوب نمی شود.

اصل ۱۷۰ - قضاات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.

استفساریه

سوال: آیا محدوده اختیارات دیوان عدالت اداری در اصل ۱۷۰ ق.ا شامل تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های قوه مقننه و قضائیه و سازمان‌های وابسته به آن‌ها و همچنین مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات اداری شورای نگهبان، مجمع تشخیص و امثال آن نیز می‌شود یا مخصوص به تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت به معنای قوه مجریه می‌باشد؟

نظریه (تفسیری): با توجه به قرینه «قوه مجریه» در قسمت اصل ۱۷۰ ق.ا، مقصود از تعبیر «دولتی» در این اصل، قوه مجریه است.

استفساریه

سوال: وقتی در مواردی توسط دیوان عدالت اداری تصویب‌نامه یا آیین‌نامه دولتی مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه مجریه تشخیص داده می‌شود و رأی به ابطال آن‌ها صادر می‌گردد، آثار ابطال از چه زمانی مترتب بر آن موارد می‌شود؟

نظریه (تفسیری): نسبت به ابطال آیین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌ها و بخش‌نامه‌ها اصل ۱۷۰ ق.ا به خودی خود اقتضای بیش از ابطال از زمان ابطال را ندارد، لکن چون ابطال موارد خلاف شرع مستند به تشخیص فقهای شورای نگهبان است و از مصادیق اعمال اصل ۴ ق.ا می‌باشد، فلذا ابطال از زمان تصویب آن‌ها خواهد بود.

اصل ۱۷۱ - هر گاه در اثر تفسیر یا اشتباه قاضی در موضوع یا در حکم یا در تطبیق حکم بر مورد خاص، ضرر مادی یا معنوی متوجه کسی گردد، در صورت تقصیر، مقصر طبق موازین اسلامی ضامن است و در غیر این صورت خسارت به وسیله دولت جبران می‌شود، و در هر حال از متهم اعاده حیثیت می‌گردد.

اصل ۱۷۲ - برای رسیدگی به جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضاء ارتش، ژاندارمری، شهربانی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، محاکم نظامی مطابق قانون تشکیل می‌گردد، ولی به جرائم عمومی آنان یا جرائمی که در مقام ضابط دادگستری مرتکب شوند در محاکم عمومی رسیدگی می‌شود. دادستانی و دادگاه‌های نظامی، بخشی از قوه قضائیه کشور و مشمول اصول مربوط به این قوه هستند.

اصل ۱۷۳- به منظور رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها با آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام "دیوان عدالت اداری" زیر نظر **رییس قوه قضاییه** تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را **قانون** تعیین می‌کند.

اصل ۱۷۴- بر اساس حق نظارت قوه قضاییه نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری سازمانی به نام "سازمان بازرسی کل کشور" زیر نظر **رییس قوه قضاییه** تشکیل می‌گردد. حدود اختیارات و وظایف این سازمان را **قانون** تعیین می‌کند.

فصل دوازدهم: صدا و سیما

اصل ۱۷۵- در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد. نصب و عزل رییس سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران با **مقام رهبری** است و شورایی مرکب از نمایندگان رییس جمهور و رییس قوه قضاییه و مجلس شورای اسلامی (هر کدام دو نفر) نظارت بر این سازمان خواهند داشت. خط مشی و ترتیب اداره سازمان و نظارت بر آن را **قانون** معین می‌کند.

استفساریه

سوال: مطابق ذیل اصل ۱۷۵ ق.ا. خط مشی و ترتیب اداره نظارت بر سازمان صدا و سیما را قانون معین می‌کند. آیا عبارت «در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد»، نیز که در صدر این اصل ذکر شده می‌تواند به وسیله قانون عادی تشریح و تعیین گردد؟

نظریه (تفسیری): مطابق اصل ۱۷۵ ق.ا. در نظام جمهوری اسلامی ایران صدا و سیما زیر نظر مستقیم **رهبری** می‌باشد. بنابراین سیاست‌گذاری، هدایت و تدبیر لازم در همه ابعاد خصوصاً در راستای تحقق آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور در همه شئون و مراتب که در صدر اصل مذکور به آن اشاره شده است، از **اختیارات اختصاصی آن مقام** می‌باشد.

فصل سیزدهم: شورای عالی امنیت ملی

اصل ۱۷۶- به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی «شورای عالی امنیت ملی» به ریاست **رییس جمهور**، با وظایف زیر تشکیل می‌گردد.

۱- تعیین سیاست‌های دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاست‌های کلی تعیین شده از طرف مقام رهبری

۲- هماهنگ نمودن فعالیت‌های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی

۳- بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی.

اعضای شورا عبارتند از؛

-روسای قوای سه گانه

-رییس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح

-مسئول امور برنامه و بودجه

-دو نماینده به انتخاب مقام رهبری

-وزرای امور خارجه، کشور، اطلاعات

-حسب مورد وزیر مربوط و عالیتیرین مقام ارتش و سپاه

شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهای فرعی از قبیل شورای دفاع و شورای امنیت کشور تشکیل میدهد. ریاست هر یک از شوراهای فرعی با رییس جمهور یا یکی از اعضای شورای عالی است که از طرف رییس جمهور تعیین می شود. حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانون معین می کند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی می رسد. مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام رهبری قابل اجراست.

فصل چهاردهم: بازنگری در قانون اساسی

اصل ۱۷۷- بازنگری در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، در موارد ضروری به ترتیب زیر انجام می گیرد:

مقام رهبری پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام طی حکمی خطاب به رییس جمهور موارد اصلاح یا متمیم قانون اساسی را به شورای بازنگری قانون اساسی با ترکیب زیر پیشنهاد می نماید:

۱- اعضای شورای نگهبان

۲- روسای قوای سه گانه

۳- اعضای ثابت مجمع تشخیص مصلحت نظام

۴- پنج نفر از اعضای مجلس خبرگان رهبری

۵- ده نفر به انتخاب مقام رهبری

۶- سه نفر از هیأت وزیران

۷- سه نفر از قوه قضاییه

۸- ده نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی

۹- سه نفر از دانشگاهیان

شیوه کار و کیفیت انتخاب و شرایط آن را قانون معین می کند.

مصوبات شورا پس از تایید و امضای مقام رهبری باید از طریق مراجعه به آراء عمومی به تصویب اکثریت مطلق شرکت کنندگان در همه پرسی برسد.

رعایت ذیل اصل پنجاه و نهم در مورد همه پرسی «بازنگری در قانون اساسی» لازم نیست.

محتوای اصول مربوط به اسلامی بودن نظام و ابتدای کلیه قوانین و مقررات بر اساس موازین اسلامی و پایه های ایمانی و اهداف جمهوری اسلامی ایران و جمهوری بودن حکومت و ولایت امر و امامت امت و نیز اداره امور کشور با اتکاء به آراء عمومی و دین و مذهب رسمی ایران نغییر ناپذیر است.